



**TURUN
YLIOPISTO**

Luokanopettajakoulutuksen antamat valmiudet koulukiusaamiseen puuttumiseen

Maisterivaiheen opiskelijoiden ja tuoreiden opettajien käsityksiä

Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede, Opettajankoulutuslaitos Turku

Laatijat:
Haulivuori Kalle
Törmä Juho

Ohjaaja:
Professori Hannula-Sormunen Minna

18.6.2021
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijä(t): Kalle Haulivuori & Juho Törmä

Otsikko: Luokanopettajakoulutuksen antamat valmiuden koulukiusaamiseen puuttumiseen

Ohjaaja(t): Professori Minna Hannula-Sormunen

Sivumäärä: 54 sivua, 1 liite

Päivämäärä: 18.6.2021

Tässä tutkielmassa pyrittiin selvittämään, miten maisterivaiheessa olevat luokanopettajaopiskelijat ja hiljattain valmistuneet luokanopettajat kokevat koulutuksensa antaneen valmiuksia puuttua koulukiusaamistilanteisiin ja koulukiusaamisen ehkäisyyn luokanopettajan työssä. Tavoitteena oli selvittää, kokevatko luokanopettajat opintojensa antaneen riittävästi tietoja ja taitoja koulukiusaamisen tunnistamiseen ja koulukiusaamiseen puuttumiseen luokanopettajan työssä.

Tutkimus toteutettiin sähköisenä kyselytutkimuksena (liite 1), jossa luokanopettajien ajatuksia kiusaamisesta mitattiin Likert-asteikolla. Tutkittaviksi valikoituivat Turun yliopiston Turun ja Rauman kampuksen maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat ja kyseisistä oppilaitoksista valmistuneet luokanopettajat, joille lähetettiin sähköpostitse pyyntö vastata kyselyyn. Kyselyllä kerättiin 75 tutkittavan (n=75) kokoinen aineisto, joka analysoitiin tilastotieteellisin menetelmin: väittämistä muodostettiin kolme faktoria, jotka mittasivat vastaajien kykyä ehkäistä kiusaamista ja ratkaista jo syntyneitä kiusaamistilanteita. Faktoreita vertailtiin vastaajien opiskelupaikkaan, työkokemukseen ja opintojen vaiheeseen. Selvitettiin myös, missä kiusaamisen ehkäisemiseen ja kiusaamiseen puuttumiseen liittyvissä asioissa kyselyyn vastanneet kokevat tarvitsevansa työssään lisää tietoja ja taitoja.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan luokanopettajat ja luokanopettajaopiskelijat kokevat kaipaavansa kiusaamiseen puuttumiseen liittyvää lisäkoulutusta. Tästä huolimatta vastaajat kuitenkin olivat melko tyytyväisiä siihen, miten he pystyvät puuttumaan kiusaamiseen työssään. Maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijoita ja jo valmistuneita luokanopettajia vertailtaessa kävi ilmi, että pidempään työelämässä olevat opettajat kokivat pystyvänsä puuttumaan aktiivisiin kiusaamistilanteisiin tehokkaammin kuin vasta vähän aikaa työelämässä olleet.

Avainsanat: kiusaaminen, kiusaamiseen puuttuminen, luokanopettajan koulutus, yliopisto-opinnot, luokanopettajan työ

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Kiusaaminen ilmiönä	7
3	Kiusaaminen ja siihen puuttuminen luokanopettajakoulutuksen opetussisällöissä	16
3.1	Kasvatus- ja koulutussosiologia	16
3.2	Kasvatuspsykologia	17
3.3	Opettajana ja kasvattajana I	18
3.4	Opettajana ja kasvattajana II	19
3.5	Ryhmässä toimiminen ja vuorovaikutustaidot	19
3.6	Toimivat ja hyvinvoivat kasvatus- ja opetusyhteisöt	20
3.7	Kouluyhteisö ja sen hyvinvointi	21
3.8	Syventävä aine- ja viikkoharjoittelu	22
3.9	Yhteenveto kursseista	22
4	Tutkimusongelmat	24
5	Tutkimusmenetelmät	25
5.1	Tutkimusasetelman eettisyys ja haasteet	25
5.2	Tutkittavat	25
5.3	Tiedonkeruumenetelmät	25
6	Tulokset	34
6.1	Turussa ja Raumalla opiskelevien käsitykset kiusaamisen ennaltaehkäisemisestä ja kiusaamiseen puuttumisesta	34
6.2	Maisterivaiheen opiskelijoiden ja vastavalmistuneiden luokanopettajien käsitykset kiusaamisen ennaltaehkäisemisestä ja kiusaamiseen puuttumisesta	37
6.3	Työkokemuksen määrän yhteys vastanneiden käsityksiin kiusaamisen ennaltaehkäisemisestä ja kiusaamiseen puuttumisesta	39
7	Pohdinta	43
	Lähteet	49

Liitteet	53
Liite 1. Tutkimuksessa käytetyn kyselylomakkeen kysymykset	53

1 Johdanto

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia tietoja ja taitoja Turun yliopiston luokanopettajakoulutus vuoden 2014 opetussuunnitelman mukaan tarjosi liittyen koulukiusaamiseen puuttumiseen ja koulukiusaamisen ehkäisyyn. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, miten ne vastasivat tietoja ja taitoja, joita maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat ja hiljattain valmistuneet luokanopettajat kokivat saaneensa koulukiusaamiseen puuttumiseen ja koulukiusaamisen ehkäisyyn yliopisto-opintojensa aikana.

Opetushallituksen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) opetuksen järjestäjä veloitetaan laatimaan suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusamiselta ja häirinnältä osana koulukohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa (POPS 2014, 83). Oppilashuoltosuunnitelma jaetaan kolmeen kokonaisuuteen, jotka ovat lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma ja paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta. Oppilashuoltosuunnitelman laatimiseen osallistuu koulun henkilökuntaa ja kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavia viranomaisia. Suunnitelman valmistelutyössä tehdään yhteistyötä oppilaiden huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten kanssa. (POPS 2014, 81.)

Aikaisemmissa selvityksissä luokanopettajaopiskelijoiden ja hiljattain valmistuneiden luokanopettajien on kerrottu kokevan, että heidän koulukiusaamiseen liittyvät tietonsa ja taitonsa eivät riitä niiden koulukiusaamistilanteiden selvittämiseen, joita he työelämässä kohtaavat. (Räsänen 2012; Nyman 2018.) Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään, millaisia tietoja ja taitoja Turun yliopiston luokanopettajan opinnot antavat kiusaamisen ehkäisyyn ja kiusaamiseen puuttumiseen opiskelijoiden omien käsitysten mukaan. Luokanopettajaopinnoilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa Turun yliopiston luokanopettajan koulutuksen kandidaatin ja maisterin tutkintojen yhteisiä opintoja. Tämän tutkimuksen tulokset vastaavat siihen millaisia tietoja ja taitoja vastavalmistuneet opettajat kokevat saaneensa ja miten nämä tiedot ja taidot vastaavat luokanopettajien työelämässä kohtaamien kiusaamistilanteiden vaatimiin tietoihin ja taitoihin. Koulukiusaamisella on välittömiä, pitkäaikaisia ja vakavia vaikutuksia. Kiusaamisen negatiivisten vaikutusten vuoksi kiusaamisen ehkäisyä ja toimivia ratkaisumalleja on tärkeä tutkia.

Kiusaaminen koetaan Suomessa vakavana ongelmana, johon tulee puuttua aina kun mahdollista. Tämä ilmenee esimerkiksi Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2014, 79.),

jossa mainitaan, että opetuksen järjestäjän tulee taata oppilaille turvallinen oppimisympäristö, jossa kiusaamista ei tapahdu.

Tässä tutkimuksessa selvitetään, millaisia tietoja ja taitoja Turun yliopiston luokanopettajakoulutuksen pakolliset kurssit tarjoavat kiusaamiseen puuttumiseen ja kiusaamisen ehkäisemiseen. Taustatekijöinä selvitetään, tarjoavatko kyseiset kurssit enemmän teorian vai käytännön tason tietoja ja taitoja kiusaamiseen puuttumiseen ja kiusaamisen ehkäisemiseen. Turun yliopiston opetussuunnitelmaan perustuen koulukiusaamista käsitellään kasvatustieteen perusopinnoissa teorialähtöisesti. Käytännössä kiusaamiseen puuttumista harjoitellaan suhteellisen vähän. Turun yliopiston luokanopettajakoulutuksen opetussuunnitelma ei sisällä suoranaisesti luokanhallintaan tai kiusaamisen ehkäisyyn keskittyvää kurssia. (Turun yliopisto 2018.) Kiusaamisen ehkäisemiseen ja kiusaamiseen puuttumiseen sisällytetään tässä tutkimuksessa oppilaan hyvinvointiin ja positiivisten sosiaalisten suhteiden rakentamiseen liittyvät oppisisällöt.

2 Kiusaaminen ilmiönä

Tässä tutkimuksessa kiusaamista tarkastellaan Christina Salmivallin Koulukiusaamiseen puuttuminen -teoksessa esitetyn kiusaamisen määritelmän mukaisesti. Salmivalli määrittelee teoksessaan kiusaamisen seuraavasti:

“Kiusaamisella tarkoitetaan yhteen ja samaan henkilöön toistuvasti kohdistuvaa tahallisen vihamielistä käyttäytymistä - oikeastaan minkä tahansa harmin, haitan tai pahan mielen tarkoituksellista aiheuttamista. Toistuvuuden lisäksi kiusaamiselle on ominaista osapuolten epätasaväkisyys: kiusaaja on jollain lailla kiusattua vahvempi. Tämä epätasaväkisyys voi perustua ikään, fyysiseen voimaan, asemaan ryhmässä, tukijoukkoihin (kiusaajia on monta, kun taas kiusattu on yksin) tai joihinkin muihin ominaisuuksiin tai resursseihin. Olennaista on, että kiusaajalla on valtaa tai voimaa, jonka avulla hän saa yliotteen kiusatusta. Kiusaaminen on vallan tai voiman väärinkäyttöä.” (Salmivalli 2003, 12–13.)

Olweuksen (1994) määritelmä kiusaamisesta on samansuuntainen Salmivallin kanssa. Olweus määrittelee Salmivallin tavoin kiusaamisen tiettyyn henkilöön toistuvasti kohdistuvaksi negatiiviseksi toiminnaksi. Negatiivisella toiminnalla Olweus tarkoittaa kohteen tarkoituksellista fyysistä tai henkistä vahingoittamista. Negatiivinen toiminta voi ilmetä fyysisenä kontaktina tai loukkaavana kielenkäyttönä. Muita ilmenemismuotoja ovat ilmeily, säädyttömät eleet tai toisen toiveiden huomiotta jättäminen. (Olweus 1994, 98)

Salmivallin tapaan Olweuksen määritelmässä oleellista on voimasuhteiden epätasapaino: kiusaamisen kohteeksi joutuneen henkilön on vaikea puolustautua, ja hän on kutakuinkin voimaton kiusaajiensa edessä. (Olweus 1994, 98)

Kiusaamisen määritteleminen ja mittaaminen voi olla hankalaa, koska kyse on pitkälti siitä, miten kiusattu itse asennoituu kiusaamiseensa ja miten muut saman yhteisön jäsenet suhtautuvat kiusattuun. Kiusaamisen määritelmässä esitettävä toistuvuuden ja jatkuvuuden vaatimus vaatii niin ikään kriittistä tarkastelua. On pohdittava, kuinka usein kiusaamisen kaltaisia tekoja on tapahduttava, jotta kyse voi olla kiusaamisesta. On myös otettava huomioon, että jo yksittäinen kiusaamiskerta voi synnyttää kiusatun mielessä jatkuvan kiusatuksi tulemisen uhan, joka vaikuttaa negatiivisesti kiusatun elämään. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2021.)

Teknologian yleistyminen on myös lisännyt pääasiassa internetin välityksellä tapahtuvaa kiusaamista. Nettiukiusaamisen liitetään usein samoja piirteitä kuin fyysisessä ympäristössä ja

kontaktissa tapahtuvaan kiusaamiseen. Nettikiusaamisessa kiusattua saatetaan uhkailla, häiritä ja psyykkisesti vahingoittaa puhelinten tai muiden laitteiden välityksellä. Läheisesti nettiukiusaamisen liittyvä ilmiö on niin sanottu sekstailu, joka sisältää esimerkiksi seksuaalissävyytteisten viestien lähettämisen tai esimerkiksi alastomuutta sisältävien kuvien jakamisen tai lähettämisen. Lähetettyjä kuvia ja viestejä voidaan helposti käyttää nettiukiusaamisen välineinä esimerkiksi levittämällä niitä eteenpäin. (Bradshaw, O'brennan & Waasdorp 2013, 281.)

Kiusaamisen ennaltaehkäisemisen ja vähentämisen suhteen on olennaista tiedostaa, että kiusaamista sivusta seuraavien ihmisten rooli on kiusaamisen jatkumisen kannalta merkittävä. Kiusaamista tuleekin tarkastella ryhmäilmiönä sen sijaan, että kiinnitettäisiin huomiota vain ihmisiin, joilla on selkeästi kiusaajan tai kiusatun rooli. Mitä enemmän kiusaaja saa kiusatessaan sivustakatsojilta positiivista palautetta, kuten naurua ja kannustushuutoja, sitä todennäköisemmin kiusaaminen sosiaalisessa ryhmässä jatkuu. Vastaavasti mitä epäsuositumpi kiusattu on ja mitä vähemmän häntä puolustetaan, sitä todennäköisemmin hänen kiusaamisensa jatkuu. Valitettavasti sivustakatsojat eivät useinkaan tiedosta omaa aktiivista rooliaan kiusaamisen jatkumisen ja kiusaamiskulttuurin ylläpitämisen suhteen, mikä hankaloittaa sitä, että he ymmärtäisivät puuttua kiusaamiseen. (Salmivalli 2015, 286.)

Kiusaamisen vähentämisessä ja ehkäisemisessä on keskeistä ymmärtää, miksi kiusaaja kiusaa. Yleensä kiusaamisen tarkoituksena näyttäisi olevan kiusaajan yritys tavoitella näkyvyyttä, voimaa ja korkeaa statusta vertaisryhmässään. Juuri tästä syystä kiusaaja tarvitsee yleisön. Kiusaamisen ytimessä on nimenomaan tavoite häpäistä kiusattu julkisesti. Tämä ilmiö näkyy selvästi esimerkiksi koulujen pihossa, joissa koulukiusaamista tapahtuu suuren, oppilaista koostuvan yleisön edessä. (Salmivalli 2015, 286-287)

Salmivalli ja kollegat sekä Sutton ja Smith jakavat kiusaamistutkimuksissaan kiusaamiseen eri tavoin reagoivat kiusaajan ja kiusatun vertaisryhmän jäsenet neljään eri rooliin: kiusaajan kannustajaan, kiusaajan apulaiseen, ulkopuoliseen sekä kiusaamisen uhrin puolustajaan. Ulkopuolisen nimi muutettiin myöhemmin hiljaiseksi hyväksyjäksi, koska se kuvaa paremmin sitä, etteivät kiusaamista sivusta seuraavat suinkaan ole täysin osattomia, vaan ylläpitävät kiusaamista hyväksyvää ilmapiiriä olemalla puuttumatta kiusaamiseen. (Salmivalli 2015, 287.)

Sivustakatsojien roolin tärkeyttä kiusaamistilanteiden suhteen korostaa se, että tutkimuksissa kiusatut, joita on puolustettu vertaistovereidensa toimesta ovat kärsineet kiusaamisesta huomattavasti vähemmän kuin ne kiusatut, joita vertaistoverit eivät ole puolustaneet. Aikuiset,

joita on kouluaikana kiusattu ovat kertoneet haastatteluissa, että kiusaamista itseään traumatisoivampi oli tunne siitä, ettei kukaan välittänyt heistä tai siitä, että heitä kiusattiin. (Salmivalli 2015, 288.)

Salmivallin (2003) mukaan kiusaamisen vaikutukset eivät ole ohimeneviä, vaan muiden käsitys kiusatusta muuttuu vähitellen negatiivisemmaksi ja kiusaaminen saatetaan kokea jopa oikeutetuksi. Kiusatulle välittömät vaikutukset ilmenevät ahdistuneisuutena, huonona itsetuntona, yksinäisyytenä sekä masentuneisuutena. Lapsena kiusaamisen uhreiksi joutuneilla aikuisilla miehillä ei enää esiintynyt stressiä, ahdistuneisuutta eikä heitä kiusattu vertailuryhmää enempää esimerkiksi työpaikalla. Kiusatut olivat kuitenkin masentuneempia ja heillä oli vertailuryhmää heikompi itsetunto. (Salmivalli 2003, 29.)

Kiusaaminen vaikuttaa negatiivisesti myös kiusaajan roolissa olevan lapsen kehitykseen. Alakouluikäisen lapsen aggressiivisuus saattaa esimerkiksi ennustaa alkoholin ongelmakäyttöä ja aggressiivisuutta aikuisiällä. (Ahonen ym., 2006, 106.) Koulukiusaajan käytökseen liittyy mahdollisesti kiusaamisen lisäksi myös muutakin epäsosiaalista toimintaa joka on yhteiskunnan normien vastaista. Edellä mainituista seikoista johtuen kiusaamiseen tulisi puuttua välittömästi sen tultua ilmi. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 111.)

Sen lisäksi, että kiusaamista tapahtuu monella eri tavalla, myös se miten oppilas kiusaamisen kokee, vaihtelee esimerkiksi oppilaan kehitystason ja sukupuolen mukaan (Bradshaw, Waasdorp & O'Brennan 2013, 870–871). Tutkijoiden mukaan valtaväestöstä poikkeavilla henkilöillä kuten seksuaalivähemmistöön kuuluvilla, etniseen vähemmistöön kuuluvilla, ylipainoisilla tai vammaisilla on valtaväestöä suurempi riski joutua kiusaamisen kohteeksi. (Bradshaw, O'brennan & Waasdorp 2013, 281.)

Peplerin, Smithin, ja Rigbyn (2004, 43) mukaan opettamisen ytimessä on oppilaan sosiaalisen ja kognitiivisen pääoman lisääminen. Pepler ja kollegat (2004) uskovat kiusaamisen olevan yksi oppilaiden sosiaalisille suhteille haitallisimmista ilmiöistä. Lyhytkestoiset käyttäytymistä ohjaavat toimet eivät kuitenkaan Peplerin ym. (2004) mukaan ole riittäviä keinoja oppilaiden välisten positiivisten sosiaalisten suhteiden rakentamiseen. Oppilaiden välisillä sosiaalisilla suhteilla tarkoitetaan oppilaan lapsuuden toverisuhteita, jotka ovat tärkeässä roolissa yhteistoiminnan, tunteiden ilmaisun ja tunteiden säätelyn oppimisessa. Toverisuhteiden kautta lapset oppivat hahmottamaan omaa identiteettiään ja toimimaan erilaisissa rooleissa. (Lyytinen, Lyytinen & Korkiakangas 1995, 122–124.) Lyhytkestoisilla käyttäytymistä ohjaavilla toimilla tarkoitetaan esimerkiksi opettajan toimesta tapahtuvia kehotuksia oppilaille odottaa omaa

puheenvuoroa tai oppilaiden välisten kiusaamistilanteiden välitöntä selvittämistä. Hyvät sosiaaliset suhteet oppilaiden välillä saavutetaan Peplerin ja kollegoiden (2004) mukaan opettajan ammattitaitoa kehittämällä: opettajan tulisi ymmärtää oppilaiden välistä kanssakäymistä ja kiusaamista tulisi käsitellä täsmällisesti laajassa sosiaalisen kanssakäymisen sekä oppimistilanteiden kontekstissa. (Pepler ym. 2004, 43)

Peplerin ja kollegoiden (2004) kanssa samoilla linjoilla ovat Galloway ja Roland (2004, 38) jotka mainitsevat lapsuudessa ja nuoruudessa koetun kiusaamisen olevan yhteydessä aikuisiän sosiaalisiin ongelmiin. Galloway ja Roland (2004) epäilevät suoran kiusaamiseen puuttumisen tehoa kiusaamisen torjumisessa. Suorien toimenpiteiden sijasta he kehottavat kiinnittämään huomiota kouluorganisaatiossa piileviin ongelmiin. Gallowayn ja Rolandin (2004) mukaan opettajat eivät usein ole tietoisia kiusaamisesta eivätkä pidä kiusaamista merkittävänä ongelmana luokkatilanteissa. Opettajat kokevat usein, että kiusaamista ongelmallisempaa ovat luokassa ilmenevät käytöshäiriöt, kuten luvaton puhuminen ja toisten oppilaiden häiritseminen. Gallowayn ja Rolandin (2004) mukaan on siis syytä lisätä opettajien tietoisuutta kiusaamisesta sekä sen vaikutuksista. Galloway ja Roland (2004) eivät kuitenkaan usko kiusaamisten vastaisten kampanjoiden olevan tehokkaimpia keinoja kiusaamisen torjumiseksi. Kampanjoiden sijaan Galloway ja Roland (2004) kehottavat kiinnittämään huomiota koulujärjestelmän yleisiin puutteisiin ja luokanhallintaan.

Aiempi tutkimus antaa viitteitä kiusaamiseen liittyvästä käsityserosta opettajien ja muun henkilökunnan sekä oppilaiden välillä. Käsityserot osaltaan hankaloittavat kiusaamisen laajuuden ja yleisyyden hahmottamista. Aiemmassa tutkimuksessa oli selvitetty miten opettajien ja oppilaiden käsitykset koulussa ilmenevästä kiusaamisesta erosivat toisistaan. Kyseisessä tutkimuksessa selkeä enemmistö henkilökunnasta uskoi, että heillä on käytössään tehokkaita strategioita kiusaamistilanteiden selvittämiseksi, ja lähestulkoon jokainen henkilökunnan jäsen kertoi puuttuneensa kiusaamistilanteeseen, jos olivat sellaisen havainneet. Oppilaista kuitenkin vain runsas viidennes kertoi ilmoittaneensa kiusaamistilanteista koulun henkilökunnalle. Kyseisen tutkimuksen mukaan oppilaat pääsääntöisesti kertoivat kiusaamistilanteista todennäköisemmin ystävilleen tai perheelleen kuin koulun henkilökunnalle. (Bradshaw, O'brennan & Waasdorp 2013, 281.) Saattaa siis olla, että suuri osa kiusaamisesta jää koulun henkilökunnalta havaitsematta.

Kiusaamiseen liittyvissä tutkimuksissa on selvinnyt, että opettajan kiusaamisen ehkäisemiseen liittyvillä asenteilla ja taidoilla on yhteys siihen, miten luokan oppilaat suhtautuvat

kiusaamiseen. Huitsing, Lindernberg, Sainio, Salmivalli ja Veenstra (2014) tutkivat, miten opettajan kiusaamiseen liittyvä asenne sekä se, miten tehokkaasti opettaja puuttuu kiusaamiseen ja miten paljon opettaja näkee vaivaa kiusaamisen vähentämiseen ovat yhteydessä oppilaiden kiusaamiseen liittyviin asenteisiin. Ilmeni, että luokissa, joissa opettaja osasi tehokkaasti puuttua kiusaamiseen ja joissa opettajalla oli selkeästi kiusaamisen vastainen asenne, myös oppilaiden asenne kiusaamista kohtaan muuttui negatiivisemmaksi. Tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että kiusaamisen vähäisyyden kannalta ihanteellisella opettajalla on tehokkaita tapoja puuttua kiusaamiseen niin, ettei se vaadi häneltä valtavia ponnisteluja. Tällaisissa luokissa esiintyy suhteellisen vähän kiusaamista sekä niiden oppilaiden osalta, jotka suhtautuvat kiusaamiseen kielteisesti että niiden oppilaiden osalta, jotka suhtautuvat kiusaamiseen myönteisesti. (Huitsing, G., Lindenberg S., Sainio, M., Salmivalli C. & Veenstra R. 2014, 7.) Edellä mainittujen seikkojen valossa näyttää siltä, että kiusaamisen vähentämisen kannalta on tärkeää, että opettajille tarjotaan koulutusta joka antaa tehokkaita keinoja puuttua kiusaamiseen luokkatilanteessa ja muuttaa opettajien asenteita kiusaamisen vastaisiksi.

Aiempien tutkimusten mukaan kiusaaminen vähenee eniten kouluissa, jotka ottavat käyttöönsä koko koulun laajuisen kiusaamisen estämiseen ja vähentämiseen suunnitellun ohjelman. Näihin ohjelmiin sisältyy usein koko koulua koskevat kiusaamiseen liittyvät säännöt ja niiden rikkomisesta koituvat seuraukset, koulutusta ja perehdytystä opettajille, konfliktitilanteiden ratkaisemiseen suunnattuja strategioita ja aiheeseen liittyvää opetusta oppilaille. Kiusaamisen käsitteleminen luokassa vähentää tutkimusten mukaan kiusaamista, mutta ei niin tehokkaasti kuin koko koulun laajuinen kiusaamisen puuttumiseen ja kiusaamisen ehkäisemiseen suunniteltu ohjelma. (Espelage, Hymel, Swearer & Vaillancourt 2010.)

Kiusaamista pyritään ehkäisemään kouluissa monenlaisin keinoin. Yksi positiivisia tutkimustuloksia poikanut kiusaamisen ehkäisemisen menetelmä on KiVa koulu -ohjelma. Tämä ohjelma on kehitetty Turun yliopiston psykologian laitoksella ja Oppimistutkimuksen keskuksessa ja sitä on viety myös ulkomaille onnistunein tuloksin. KiVa koulu on Turun yliopistossa kehitetty kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma, jonka koulut voivat ottaa käyttöönsä. KiVa koulu on Suomessa suosittu ja ulkomaillekin asti myyty ohjelma. KiVa koulua ei kuitenkaan mainita Turun yliopiston luokanopettajaopintoihin kuuluvissa opintokokonaisuuksissa (Turun yliopisto 2018). KiVa koulu on saanut mediassa toisinaan kyseenalaista huomiota, minkä on mediassa arveltu olevan merkki siitä, että sitä on vaikea toteuttaa käytännössä (Munukka & Kurki 2019). Kriitikistä huolimatta KiVa koulun on kyselytutkimusten perusteella havaittu vähentävän kiusaamista kouluissa, joissa ohjelma on

käytössä ja sen vaikuttavuudesta on vahvaa kansainvälistä näyttöä. (KiVa koulu, 2021.) KiVa:n on tutkimuksissa huomattu muuttavan kiusaamista sivusta seuraavien oppilaiden käytöstä. KiVa koulu -ohjelman käytön seurauksena oppilaat puuttuivat aiempaa enemmän kiusaamiseen ja suhtautuivat kiusaamiseen negatiivisemmin, mikä vähensi kiusaamista oppilaiden vertaisryhmässä. Tämä on tärkeä seikka ottaen huomioon kiusaamista sivusta katsovien oppilaiden roolin merkityksen kiusaamisen jatkumisen kannalta. (Salmivalli 2015, 290.)

Helsingin kaupunki esittelee ylläpitämällään sivustolla kiusaamisen vastaisen ohjelman, joka sisältää 13 keinoa kiusaamisen ehkäisyyn, kiusaamiseen puuttumiseen ja jälkihoitoon. Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa ensimmäinen keino torjua kiusaamista ovat hyvinvoinnin mittarit. Hyvinvoinnin mittareilla seurataan hyvinvointia kouluissa ja oppilaitoksissa esimerkiksi kouluterveyskyselyiden ja hyvinvointiprofiilin avulla. Kyselyistä ja hyvinvointiprofiilista saatua tietoa käytetään sivuston mukaan kiusaamisen ehkäisemiseen sekä siihen puuttumiseen monin eri keinoin. (Helsingin kaupunki 2021)

Toinen Helsingin kaupungin käyttämä keino kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa on sosiaalisia ja tunnetaitoja sekä kiusaamistilanteiden käsittelyä kehittävä ohjelma. Esimerkkinä ohjelman kuvauksessa mainitaan Laakavuoren alakoululla lukujärjestykseen sisältyvä vuorovaikutustaidot-oppiaine. (Helsingin kaupunki 2021)

Kolmantena kohtana Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa ovat ryhmien, luokkien ja yhteisöjen säännöt. Nämä säännöt pitävät sisällään jokaisessa koulussa sekä oppilaitoksessa laaditut yhteiset säännöt, joiden tavoitteena ovat kiusaamisen ehkäisy sekä kiusaamiseen puuttuminen. (Helsingin kaupunki 2021)

Neljäntenä kohtana Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa on jatkuva ryhmäyttäminen ja sosiaalisen kiinnittymisen edistäminen. Kuvauksessa kerrotaan miten jokaisessa päiväkodissa, koulussa sekä oppilaitoksessa huolehditaan uusien tulokkaiden ryhmäytymisestä ja pidetään huolta pitkäjänteisestä sopeuttamisesta. Käytännön esimerkkinä kerrotaan Pitäjänmäen peruskoulussa tapahtuvasta säännöllisestä ryhmäyttämisestä, jota voivat tehdä luokanopettajan tai -ohjaajan lisäksi myös esimerkiksi kuraattorit. (Helsingin kaupunki 2021)

Viides kohta Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa on opiskeluhuollon edustajien ja seiskaluokkalaisten tapaaminen pienryhmissä. Tapaamiset järjestetään lukuvuoden alussa ja tapaamisten sisältönä on opiskelijahuollosta vastaavan henkilöstön

vetämä pienryhmäkeskustelu mielenterveydestä ja sitä vaarantavista seikoista kuten kiusaamisesta. Vastaavanlainen tapaaminen järjestetään myös toisen asteen alussa. (Helsingin kaupunki 2021)

Kuudentena kohtana Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa ovat sähköiset palautekanavat joita pitkin voi ilmoittaa kiusaamisesta. Kuvauksessa kerrotaan kiusaamista tapahtuvan myös sosiaalisessa mediassa jolloin se voi jäädä huomaamatta. (Helsingin kaupunki 2021)

Seitsemäntenä kohtana Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa on kiusaamisen selvittämisen kirjaaminen. Täsmällisemmin kohdalla tarkoitetaan Wilma-järjestelmään tehtyä muistiopohjaa, johon voidaan kirjata kiusaamistilanteen selvitys. (Helsingin kaupunki 2021)

Kahdeksantena kohtana Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa on pilottivaiheessa oleva kokeilu, jossa koulut valitsevat vastuuhenkilöt joiden erityistehtävänä on huolehtia kiusaamiseen puuttumisesta, ennaltaehkäisystä sekä jälkihoidosta. Helsingin kaupungin ylläpitämällä sivustolla mainitaan, että hanke pilotoidaan vain tietyissä kouluissa. Voidaan siis olettaa ettei tämän tutkimuksen julkaisuajankohtana vastuuhenkilöjärjestelmä ole vielä yleisessä käytössä. (Helsingin kaupunki 2021)

Yhdeksäntenä kohtana Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa on restoratiivisten lähestymistapojen käyttö. Sivusto määrittelee restoratiiviset keinot ihmissuhteita korjaavien menetelmien systemaattiseksi käytöksi. Sivustolla kerrotaan perusopetuksen oppilashuollon henkilökunnan, toisen asteen kuraattoreiden ja osan psykologeista saaneen koulutuksen menetelmien käyttöön. Lisäksi uudet työntekijät saavat tarvittaessa saman koulutuksen. Esimerkkinä sivustolla mainitaan Alppilan lukiossa ristiriitatilanteissa käytetyn metodin, jossa jokaisella osapuolella on tasaveroinen mahdollisuus kertoa käsityksensä tapahtumista ja tulla kuulluksi. (Helsingin kaupunki 2021)

Kymmenentenä kohtana Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa on nimikkoaikuisen nimeäminen paljon kiusatuksi tulleelle henkilölle. Tämän nimikkoaikuisen tehtävänä on auttaa sekä tukea kiusattua. Sivustolla mainitaan, että jokainen perusopetuksen piirissä toimiva koulu kirjaa toimintasuunnitelmaansa nimikkoaikuisen. (Helsingin kaupunki 2021)

Yhdenteenatoista kohtana Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa on niin sanottu selvittämättömiä konflikteja nolla -toiminta, tai lyhyemmin K-0-toiminta. K-0-toiminnasta kerrotaan sivustolla, että jokaisella Helsingin kaupungin koululla tai oppilaitoksella on mahdollisuus ottaa toiminta maksutta käyttöönsä. K-0-toiminnassa pyritään katkaisemaan pitkään jatkunut koulukiusaaminen perheen ympärillä olevan verkoston, poliisin tai esimerkiksi nuorisopalveluiden avustuksella. (Helsingin kaupunki 2021)

Kahdentenatoista kohtana Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa on tukioppilastoiminnan kehittäminen. Tukioppilastoiminta on Mannerheimin Lastensuojeluliiton järjestämää ja MLL tarjoaa tukioppilastoimintaa ohjaaville opettajille yhtenäisen koulutuksen. Lisäksi koulutus järjestetään tutor-opiskelijoille. Tukioppilaiden tehtäviä ovat esimerkiksi seiskaluokkalaisten ryhmäyttäminen sekä yhteisöllisten tapahtumien järjestäminen. (Helsingin kaupunki 2021)

Kolmantenatoista ja viimeisenä kohtana Helsingin kaupungin kiusaamisen vastaisessa ohjelmassa on vertaistukitoiminta. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Aseman Lapset Ry:n järjestelmä vertaistukitoiminta ja -ryhmät on suunnattu paljon kiusatuille oppilaille sekä heidän huoltajilleen. (Helsingin kaupunki 2021)

Kappaleen alussa kiusaaminen määritettiin Salmivallin (2003) mukaan toistuvaksi yhteen ja samaan henkilöön kohdistuvaksi vihamieliseksi käyttäytymiseksi. Toinen alussa esitelty määritelmä kiusaamisesta on Olweuksen (1994) käsialaa. Salmivallin sekä Olweuksen määritelmät ovat hyvin samankaltaisia ja molemmat painottavat määritelmässään kiusaamisen toistuvuutta, samaan henkilöön kohdistumista sekä voimasuhteiden epätasapainoa. Kiusaaminen voi siis ilmetä monilla eri tavoilla, jonka lisäksi kiusattujen kokemukset kiusatuksi joutumisesta vaihtelevat riippuen esimerkiksi kiusatun sukupuolesta sekä kehitystasosta. (Bradshaw, Waasdorp & O'Brennan 2013. 870–871).

Lisäksi kiusaamisen on todettu olevan negatiivisesti yhteydessä myös kiusaajan kehitykseen. Kiusaajilla saattaa esiintyä myöhemmin esimerkiksi alkoholin ongelmakäyttöä sekä aggressiivista käytöstä. (Ahonen ym., 2006, 106) Myös Galloway ja Roland (2004, 38) uskovat lapsuudessa ja nuoruudessa koetun kiusaamisen olevan yhteydessä aikuisiän sosiaalisiin ongelmiin. Salmivalli (2003) kuvaa kiusaamisen vaikutuksia mahdollisesti pitkäaikaisiksi negatiivisiksi kokemuksiksi joihin kuuluvat esimerkiksi yksinäisyys sekä masentuneisuus (Salmivalli 2003,29).

Opettajan näkökulmasta yksi opettajan työn tärkeimmistä tavoitteista on oppilaiden sosiaalisen ja kognitiivisen pääoman lisääminen. Kiusatuksi joutuminen on oppilaan kehitykselle mahdollisesti yksi haitallisimmista ilmiöistä, ja kiusaamisen kitkeminen vaatii opettajalta pitkäjänteistä työtä, joka sisältää esimerkiksi oppilaiden välisten positiivisten toverisuhteiden rakentamisen. Kiusaamisen vastaisessa työssä tärkeää olisikin kehittää opettajien ammattitaitoa. (Pepler ym., 2004, 43)

Aiempien tutkimusten mukaan tehokkaita keinoja kiusaamisen vähentämiseksi ovat koko koulun laajuiset kiusaamisen vastaiset ohjelmat. Tällaiset kiusaamisen vastaiset ohjelmat sisältävät esimerkiksi kiusaamisen ehkäisemiseksi laaditut säännöt, toimintamallit sekä lisäkoulutusta opettajille. (Espelage, Hymel, Swearer & Vaillancourt 2010.)

Tässä tutkimuksessa mainittujen tutkijoiden keskuudessa vaikuttaa vallitsevan ainakin osittainen yksimielisyys kiusaamisen vastaisten keinojen tehokkuudesta: tutkijoiden mukaan lyhytkestoiset täsmäkeinot eivät ole kovinkaan tehokkaita kiusaamisen torjunnassa, vaan kiusaamisen kitkemiseksi tarvitaan pitkäkestoista, pitkäjänteistä ja johdonmukaista työtä. Lisäksi tutkijoiden viesti kertonee tarpeesta ehkäistä kiusaamista koko koulun voimin kuin myös koulujärjestelmän tasolla.

3 Kiusaaminen ja siihen puuttuminen luokanopettajakoulutuksen opetussisällöissä

Tutkimuksen kontekstina selvitettiin millaisia tietoja ja taitoja Turun yliopiston luokanopettajaopintojen kandi- ja maisterivaiheen pakolliset kurssit tarjoavat koulukiusaamisen ehkäisemiseen ja koulukiusaamiseen puuttumiseen Turun yliopiston luokanopettajaopintojen pakollisten kurssien opetussuunnitelmien mukaan.

Seuraavissa kappaleissa esitellään kurssit, jotka sisältönsä ja tavoitteidensa perusteella valikoituivat tarkasteltaviksi. Tässä tutkimuksessa käsitellään Turun yliopiston vuoden 2014 opinto-oppaan kurssikuvauksia, koska suurella todennäköisyydellä vuoden 2014 kurssit ajoittuvat kyselyyn vastanneiden opintojen ajalle. Tarkasteltavat kurssit valittiin tutkimuksen alussa esitettyjen kiusaamista koskevien määritelmien perusteella niin, että valitut kurssit käsittelevät opetusohjelmaan kirjattujen tietojen mukaan kiusaamiseen puuttumiseen ja kiusaamisen ehkäisemiseen liittyviä asioita. Lisäksi valittujen kurssien sisällöt eivät ole Turun yliopiston opetussuunnitelmien perusteella muuttuneet merkittävästi vuosien 2014 ja 2020 välillä. Myöskään merkittävää muutosta Turun ja Rauman luokanopettajan koulutusten välillä ei ollut. Kaikki tarkasteltavat kurssit ovat luokanopettajan koulutuksen pakollisia kursseja. Seuraavat alaotsikot on nimetty sen kurssin nimen mukaan, jota kunkin alaotsikon alla käsitellään.

3.1 Kasvatus- ja koulutussosiologia

Kasvatus- ja koulutussosiologian kurssi oli osa kasvatustieteen perusopintoja vuosina 2014–2016. Kurssin osaamistavoitteiksi on Turun yliopiston opinto-oppaassa määritelty opiskelijan kiinnostuksen herättäminen kasvatuksen ja koulutuksen yhteiskunnallisia ja kulttuurisia vaikutuksia kohtaan. (Turun yliopisto 2014)

Lisäksi kurssin päätteeksi opiskelijan tuli hallita sosiologian ja kasvatussosiologian peruskäsitteet sekä tuntea kasvatussosiologian keskeiset teoreettiset lähestymistavat ja tutkimussuuntaukset pääpiirteissään. Viimeisenä osaamistavoitteena opinto-opas mainitsee taidon soveltaa kurssin aikana opittuja sisältöjä kasvatuksen ja koulutuksen yhteiskunnallisen luonteen hahmottamisessa. (Turun yliopisto 2014)

Kurssin sisältöinä ovat opinto-oppaan mukaan olleet sosiologia tieteenä ja ajattelutapana, sosiologian ja kasvatussosiologian keskeiset käsitteet ja teoriasuuntaukset, koulutuksen historiallinen muotoutuminen sekä yhteiskunnalliset tehtävät ja prosessit, kasvatuksen ja

kasvun yhteiskunnalliset ja kulttuuriset ehdot ja mahdollisuudet, kasvatusta ja sukupuoli sekä kasvatustieteellinen nuorisotutkimus. (Turun yliopisto 2014)

Kurssin sisällöt sekä oppimistavoitteet voivat antaa opiskelijalle valmiuksia tarkastella luokkaa yhteisönä jossa on omat kulttuuriset piirteensä ja sosiologiset ulottuvuutensa. Ryhmän toiminnan tarkastelu ja ymmärtäminen ovat opettajalle tärkeitä välineitä joiden avulla opettaja voi pyrkiä parantamaan luokkahenkeä, mikä osaltaan saattaa ehkäistä kiusaamista. (Elo & Lamberg 2018, 69)

3.2 Kasvatuspsykologia

Kurssi kuului kasvatustieteen perusopintoihin ja se tarjosi opinto-oppaan mukaan opiskelijalle katsauksen ihmisen kehityksen ja oppimisen ydinperiaatteisiin ja käsitteisiin. Ihmisen kehitykseen liittyen kurssilla käsiteltiin kiusaamisesta yksilölle aiheutuvia psykologisia ja sosiaalisia ongelmia. Kurssin aikana opiskelijalle tarjottiin kokonaisvaltainen ja vuorovaikutuksellinen näkemys ihmisen kehityksestä, oppimisesta ja kasvatuksesta ihmisen elämänsä aikana. Kurssin tenttikirjallisuuteen kuuluivat teokset Kasvatuspsykologia ja Ihmisen psykologinen kehitys. (Turun yliopisto 2014)

Kurssikirjat käsittelevät laajasti ihmisen koko elämänsä aikana tapahtuvaa psykologista kehitystä. Molemmista kirjoista käsitellään ihmisen psykologisen kehityksen häiriöitä, jotka syntyvät esimerkiksi kiusaamisen seurauksena. Kirjat käsittelevät myös kiusaamiseen johtavia syitä. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2008, 3–8; Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 3–5)

Kurssin sisältöön kuuluivat opinto-oppaan perusteella kehityksen ja oppimisen vuorovaikutuksellinen ja dynaaminen luonne. (Turun yliopisto 2014) Vuorovaikutuksellisuus tarkoittaa sitä, että kehitys ja oppiminen liittyy vahvasti ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja dynaamisuus taas sitä, että ihminen on kehityksen ja oppimisen suhteen jatkuvassa muutoksen tilassa. Vuorovaikutuksellisuuteen tulee sisällyttää sekä positiivinen että negatiivinen vuorovaikutus, ja voidaan sanoa esimerkiksi kiusaamisen olevan ihmisen kehitykseen negatiivisesti vaikuttava asia. (Salmivalli 2003, 26) Kurssi suoritettiin luentoina ja kirjaintenttinä, joten se ei oletettavasti sisältänyt opittujen asioiden harjoittelua käytännössä tai kouluympäristössä. (Turun yliopisto 2014.)

3.3 Opettajana ja kasvattajana I

Tämä kurssi oli luokanopettajaopintojen ensimmäinen opetusharjoittelujakso ja sen myötä opiskelijan mahdollisesti ensimmäinen kosketus työelämään kouluympäristössä. Kurssin osaamistavoitteisiin kuului, että opiskelija tutustuu monipuolisesti opettajan työhön, yksittäisiin oppilaisiin, monikulttuuriseen luokkayhteisöön, oppijan tuen tarpeisiin ja mahdollisesti avustajan käyttöön luokkatilanteissa. Tavoitteisiin kuului myös, että opiskelija hallitsee perusasiat tieto- ja viestintätekniiikan käytöstä opetuksessa ja omaksuu ammatillisen kasvun ja kehityksen ajattelutavan. (Turun yliopisto 2014.)

Oletettavasti monipuolisesti opettajan työhön tutustuminen sisältää luokanhallinnallisia tietoja ja taitoja sekä positiivisen luokkahengen ylläpitämistä, koska ne liittyvät sekä opettajan työhön että kiusaamisen ehkäisemiseen. (POPS 2014, 27) Opettajan työn monipuolisuuteen voitaneen sisällyttää myös kiusaamistilanteiden tunnistaminen ja niihin puuttuminen tarpeen vaatiessa, koska se on opetussuunnitelman mukaan osa opettajan työtä (POPS 2014, 83).

Myös yksittäisiin oppilaisiin tutustuminen auttaa kiusaamistilanteiden tunnistamista ja niihin puuttumista. (Elo & Lamberg 2018, 65) Monikulttuuriseen luokkayhteisöön tutustuminen antaa opiskelijalle tilaisuuden tunnistaa oppilaiden välisiä vuorovaikutussuhteita ja sitä kautta ehkäistä kiusaamista ja puuttua mahdollisesti luokassa esiintyvään kiusaamiseen. (Elo & Lamberg 2018, 65.)

Kurssin tavoitteisiin sisältyvä ammatillisen kasvun ja kehityksen ajattelutavan omaksuminen on opettajan työn ja kiusaamiseen puuttumisen kannalta keskeistä. Kiusaamisen ehkäisemisen ja kiusaamiseen puuttumisen kannalta on toivottavaa, että opettaja on valmis omaksumaan uusia tapoja puuttua uusiin kiusaamisen muotoihin ja olemaan ajan tasalla sen suhteen, millaisia ongelmia lasten ja nuorten elämässä milloinkin on. Tämä on tärkeää, koska esimerkiksi nettikiusaamisen suhteen keskeiseksi ongelmaksi koetaan aikuisten vähäiset tiedot nettimaailman ilmiöistä ja ympäristöistä (Elo & Lamberg 2018, 49) Ammatilliseen kasvuun ja kehitykseen voidaan sisällyttää jatkuva ammatillisen osaamisen päivittäminen yhteiskunnan muuttumisen mukana. Ajankohtaisten ongelmien, kuten nettikiusaamisen, tunnistaminen ja niihin puuttuminen koulu yhteisössä on kiusaamisen ehkäisemisen kannalta tärkeää.

Kurssin sisältöihin kuuluu tutustuminen kokonaisvaltaisesti yksittäiseen oppilaaseen ja opettajan työhön. Tämän voidaan olettaa sisältävän oppilaiden hyvinvointiin, turvalliseen

luokkaympäristöön ja kiusaamisen tunnistamiseen ja ehkäisemiseen liittyviä asioita. (POPS 2014, 25)

3.4 Opettajana ja kasvattajana II

Vuoden 2014 opinto-oppaassa kurssi “opettajana ja kasvattajana II” oli normaalikoulussa suoritettava opetusharjoittelu. Kurssin osaamistavoitteiksi opinto-oppaassa kerrotaan opiskelijan kyky suunnitella, toteuttaa ja arvioida oppimisprosessia monipuolisissa oppimisympäristöissä. Muita tavoitteita olivat opiskelijan taito ymmärtää teoriaopintojen merkityksen käytännön opetus- ja oppimistilanteissa, suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa kieli- ja kulttuuritietoisessa kontekstissa. Lisäksi tavoitteiksi mainitaan opiskelijan ymmärrys omasta roolistaan yleisen ja tehostetun tuen käytänteissä sekä opiskelijan kyky soveltaa tieto- ja viestintäteknologiaa monilukutaitonsa kehittämisessä. (Turun yliopisto 2014)

Opinto-oppaan tavoitteet painottavat opetuksen suunnittelua sekä arviointia. Suoranaisesti kiusaamistilanteisiin liittyviä kohtia ei tavoitteista löydy, mutta kurssisisällöissä on lueteltuna muun muassa oppilasryhmään tutustuminen ja erilaisten oppilaiden kohtaaminen, omien pedagogisten taitojen kehittäminen ja luokan opetussuunnitelman laatiminen sekä opetukseen ja kasvatukseen perehtyminen erilaisina koulupäivinä. (Turun yliopisto 2014) Erityisesti oppilaisiin tutustuminen ja heidän kohtaamisensa, pedagogisten taitojen kehittäminen ja yleisesti kasvatukseen perehtyminen saattavat osaltaan valmistaa opiskelijaa tunnistamaan sekä ehkäisemään kiusaamista. (Elo, Lamberg 2018, 63–65)

3.5 Ryhmässä toimiminen ja vuorovaikutustaidot

Vuoden 2014 Turun yliopiston opetussuunnitelmassa kurssin osaamistavoitteiksi on määritelty opettajaopiskelijan kyky tunnistaa sosiaalisen vuorovaikutuksen perusilmiöitä. Sosiaalinen vuorovaikutus määritellään ihmisten väliseksi toiminnaksi erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Yksilön sosiaalistamisprosessi alkaa varhaislapsuudessa, jonka aikana lapsi oppii ja omaksuu erilaisia toimintamalleja ympäristöstään ja tulee lähiyhteisönsä jäseneksi. Hyvät sosiaaliset taidot ja kyky kommunikoida toisten kanssa oletettavasti ehkäisevät myöhempää epäsosiaalista käytöstä, ja siten myös yksilön taipumusta kiusaamiseen. (Kauppila, R., 2005, 134-135.)

Ryhmässä toimiminen ja vuorovaikutustaidot -kurssin osaamistavoitteiksi on mainittu opettajaopiskelijan kyvyt havainnoida, tukea ja arvioida kasvatuksen, opetuksen ja oppimisen vuorovaikutustilanteita. Lisäksi opettajaopiskelijalla tulisi olla valmiudet kehittää vuorovaikutustaitojaan. (Turun yliopisto 2014) Edellä mainitut opiskelijan oppimistavoitteet pyrkivät oletettavasti myös auttamaan opiskelijaa tunnistamaan ja torjumaan oppilaiden välisiä konflikteja ja mahdollisia kiusaamistilanteita.

Ryhmässä toimiminen ja vuorovaikutustaidot -kurssin sisällöiksi on mainittu opettajan ja oppilaan välinen sekä oppilaiden välinen ohjausvuorovaikutus, opettajan omien vuorovaikutustaitojen havainnoiminen ja kehittäminen sekä oppilaiden osallisuus ja yhteisöllisyys yksilö-, luokka- ja koulutasolla. Opettajan hyvät vuorovaikutustaidot ohjaustilanteissa antavat oppilaalle toimintamallin, jota nämä voivat hyödyntää toisten oppilaiden kanssa. Opettajalta omaksutut hyvät vuorovaikutustaidot ehkäisevät oppilaiden välisten konfliktitilanteiden syntyä ja näin laskevat riskiä mahdollisten koulukiusaamistilanteiden muodostumiselle. Kurssisisältöinä on myös mainittu oppilaiden osallisuus ja yhteisöllisyys niin yksilö-, luokka- kuin koulutasollakin. Hyvä yhteishenki ja kaikkien osallistaminen ehkäisevät oppilaiden syrjäytymistä ja torjuvat koulukiusaamistilanteita. (Elo, Lamberg 2018, 59–61)

3.6 Toimivat ja hyvinvoivat kasvatusta- ja opetusyhteisöt

Vuoden 2014 opetusohjelmassa tätä kasvatustieteen perusopintoihin lukeutuvaa kurssia ei esiinny. Näyttäisikin siltä, että vuosien 2014 ja 2020 välillä kasvatustieteen perusopintoihin sisältyvät kurssit “oppimisen, opetuksen ja arvioinnin perusteet” sekä “kasvatustieteen ilmiöpohjainen työskentely” on korvattu kursseilla “didaktiikan perusteet” sekä “toimivat ja hyvinvoivat kasvatusta- ja opetusyhteisöt”. Kurssien sisällöt eivät ole merkittävältä osin muuttuneet, joten seuraavissa kappaleissa viitataan vuoden 2020 opetussuunnitelmaan.

Kurssin keskeisiä sisältöjä, joilla saattaa olla yhteys kiusaamisen torjuntaan olivat lapsen kehityksen, oppimisen ja koulunkäynnin tukeminen, hyvinvoivan luokan toimintakulttuuri, oppilaan kehittyminen ja oppiminen hyvinvoinnin näkökulmasta, oppilaan kasvu- ja kehityspolku ja sen siirtymät sekä oppilaan tunne- ja mielenterveystaidot. (Turun yliopisto 2020)

Luokan huono ilmapiiri mainitaan usein yhdeksi kiusaamisen syyksi. Salmivallin (2003, 46) mukaan kuitenkin luokan ilmapiiri saattaa tuntua myönteiseltä siitä huolimatta, että jotakuta

oppilasta kiusataan. Toisaalta ilmapiiriltään negatiivisessa luokassa systemaattista kiusaamista ei automaattisesti esiinny. Salmivalli ei usko pelkästään luokkahengen kehittämisen riittävän kiusaamisen ehkäisemisessä. (2003, 46) Tässä tutkimuksessa oletamme kuitenkin, että positiivinen luokkahenki ja hyvän ilmapiirin rakentaminen ainakin pieniltä osin vähentävät kiusaamisen mahdollisuutta.

Kurssin sisältökuvauksessa mainitaan oppilaan kehittyminen sekä tunne- ja mielenterveystaidot. Salmivallin (2003, 26) mukaan kiusatuksi tuleminen on yhteydessä ahdistuneisuuteen, huonoon itsetuntoon, kielteiseen minäkuvaan, yksinäisyyteen, itsetuhoisiin ajatuksiin ja masentuneisuuteen. Edellä mainitun perusteella voidaan siis päätellä, että kiusaamisen ehkäiseminen tukee oleellisesti oppilaiden tunne- ja mielenterveystaitojen kehittymistä.

3.7 Kouluyhteisö ja sen hyvinvointi

Kurssin osaamistavoitteisiin kuului, että opiskelija vahvistaa ymmärrystään hyvinvoivan kouluyhteisön toimintakulttuurin rakentumisen suhteen niin oppilaiden kuin koulun aikuisten näkökulmasta. Lisäksi opiskelijan tavoitteena oli syventää asiantuntijuuttaan opettajan rooliin liittyen ja ymmärtää vastuunsa erilaisten sisäisten ja koulua ympäröivien yhteistyö- ja vuorovaikutusverkostojen kanssa. Kurssitavoitteisiin sisältyy myös kiusaamisen ehkäiseminen ja kiusaamiseen puuttuminen. Kouluyhteisö ja sen hyvinvointi on vuoden 2014 opetussuunnitelman kursseista ainoa, jossa kiusaaminen mainittiin sanatakkasti. (Turun yliopisto 2014) Kurssikuvauksessa ei kerrota millä keinoin kiusaamisen ehkäisyä ja kiusaamisen puuttumista on tarkalleen ottaen opetettu. Kiusaamista ei enää suoraan mainita vuoden 2020 opetussuunnitelman vastaavassa kurssissa, nimeltään “kouluyhteisön hyvinvoinnin vahvistaminen”. (Turun yliopisto 2020)

Lisäksi kurssin sisällöiksi on mainittu luokan työrauhan edistäminen, lastensuojelu sekä oppilaiden mielen hyvinvointi. (Turun yliopisto 2014) Aiemman tutkimuksen mukaan henkinen kiusaaminen voi jättää fyysistä kiusaamista vakavampia jälkiä, kuten itsetunnon heikentymistä sekä niin sanottuja henkisiä arpia. (Herkama, 2012, 87) Oppilaiden hyvinvoinnin näkökulmasta kurssisisällöissä mainittu oppilaiden mielen hyvinvoinnin edistäminen voidaan siis ajatella olevan yhteydessä kiusaamisen ehkäisemiseen.

Hyvinvoivan kouluyhteisön toimintakulttuurin rakentuminen liittyy koulun aikuisten ja lasten hyvinvoinnin kautta kiusaamisen ehkäisemiseen ja kiusaamiseen puuttumiseen. Myös opettajan

rooliin syventyminen liittyy kiusaamiseen, koska opettajan työhön kuuluu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan kiusaamisen tunnistaminen, siihen puuttuminen ja sen ehkäiseminen osana koulukohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. (POPS 2014, 83)

3.8 Syventävä aine- ja viikkoharjoittelu

Kurssi on luokanopettajakoulutuksen maisterivaiheen viimeinen opetusharjoittelukurssi. Kurssilla opiskelija opettaa alakoulun luokkaa yhteensä aineharjoitteluosuuden aikana 20 tuntia ja viikkoharjoittelun aikana 24 tuntia. Kurssin osaamistavoitteisiin kuuluu muun muassa, että opiskelija osaa toteuttaa kolmiportaisen tuen mallia oppilaan oppimisen ohjaamisessa vaihtelevissa oppimisympäristöissä huomioiden oppilaan tasa-arvoisuuden. (Turun yliopisto 2014)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan koulussa oppiva yhteisö edistää arvoillaan ja käytänteillään sukupuolten tasa-arvoa ja tukee oppilasta tämän oman identiteetin rakentumisessa. (POPS 2014, 28) Tarvittavan tuen antamisen ja tasa-arvoisen kohtelun voidaan sanoa myös osaltaan ehkäisevän kiusaamista, koska kiusaaminen itsessään on ihmiseen kohdistuvaa syrjivää kohtelua. (Salmivalli 2003, 12–13.)

Kurssin sisältöihin kuuluu myös opiskelijan opetus- ja kasvatustuun itsenäisen kantaminen, oppilaan osallistaminen ja tasa-arvo. (Turun yliopisto 2014) Kasvatustuun itsenäiseen kantamiseen ja tasa-arvon ylläpitämiseen voidaan sisällyttää mahdolliseen kiusaamiseen puuttuminen kouluyhteisössä.

3.9 Yhteenveto kursseista

Turun yliopiston luokanopettajan koulutuksen pakollisten kurssien kurssikuvauksissa ei varsinaisesti mainita termiä kiusaaminen montaakaan kertaa, mutta kurssikuvauksissa luetellaan laajasti kiusaamiseen ja sen ehkäisemiseen läheisesti liittyviä asioita. Näitä asioita ovat esimerkiksi tasa-arvon edistäminen kouluyhteisössä, positiivisen luokkahengen ylläpitäminen ja hyvä vuorovaikutussuhde opettajan ja oppilaiden välillä sekä oppilaiden kesken.

Kiusaamista ennaltaehkäisevien asioiden ja oppilaiden keskinäisen kunnioituksen rakentaminen ja ylläpitäminen koulun arjessa on tärkeää, koska kiusaaminen ei ole irrallaan

muusta luokan sosiaalisesta elämästä. Kiusaamiseen liittyy usein kokonaisvaltainen ihmisarvon menetys vertaisryhmässä. (Salmivalli 2003, 25.)

Kiusaamista ehkäisevää työtä tulee tehdä myös niiden oppilaiden kanssa, jotka eivät aktiivisesti osallistu kiusaamiseen koulussa, sillä vaikka valtaosa oppilaista ei hyväksy kiusaamista, he tulevat ryhmässä syntyneiden ja kehittyneiden ääneen lausumattomien tapojen ja normien paineessa todennäköisesti joko vaienneeksi kiusaamisen suhteen tai jopa myötäilleeksi kiusaamista. (Salmivalli 2003, 25–26.) Näiden kiusaamisen kautta syntyneiden normien myötä kiusattu ei välttämättä juuri saa tukea vertaisryhmässään. (Salmivalli 2003, 26.)

On kuitenkin hyvä tiedostaa, ettei positiivisen ilmapiirin ja hyvän luokkahengen kehittäminen sinänsä välttämättä yksin ratkaise kiusaamisongelmaa (Salmivalli 2003, 46). Tehokkaita tuloksia onkin saatu kiusaamisen vähentämisen ja ehkäisemisen suhteen aikaan interventio-ohjelmilla, joissa opettajia on koulutettu ja kannustettu puuttumaan kiusaamiseen koulu-, luokka- ja yksilötasolla. (Salmivalli 2003, 124–126) Luokkatasolla kiusaamisen ehkäisemisen kannalta on tärkeää myös puhua oppilaiden kanssa tasa-arvon ja kunnioituksen lisäksi myös nimenomaan kiusaamisesta ja sen vaikutuksista. (Salmivalli 2003, 67)

Näyttääkin siltä, että edellä mainitut Turun ja Rauman luokanopettajan koulutusten pakolliset kurssit antavat kurssikuvaustensa perusteella työkaluja kiusaamisen tunnistamiseen ja ennaltaehkäisemiseen, mutta eivät välttämättä niinkään aktiiviseen kiusaamistilanteeseen puuttumiseen ja kiusaamistilanteen purkamiseen tai jo olemassa olevan kiusaamisen vähentämiseen.

4 Tutkimusongelmat

Tässä tutkimuksessa selvitettiin vastauksia tutkimusongelmiin, jotka jaettiin yhteen pääongelmaan ja kolmeen alaongelmaan. Pääongelmana tutkittiin, miten luokanopettajaopiskelijat ja hiljattain valmistuneet luokanopettajat kokevat opintojensa antaneen heille tietoja ja taitoja liittyen kiusaamiseen puuttumiseen ja kiusaamisen ehkäisemiseen. Pääongelman alaongelmina tutkitaan, miten tutkittavien vastaukset eroavat heidän opiskelupaikkakuntansa, opintojensa vaiheen ja työkokemuksensa määrän mukaan.

1. Millaisia tietoja ja taitoja Turun yliopiston luokanopettajaopinnot tarjoavat koulukiusaamisen ehkäisemiseen ja koulukiusaamiseen puuttumiseen?
 - 1.1. Miten Turussa ja Raumalla opiskelevien vastaajien käsitykset eroavat toisistaan sen suhteen, millaisia tietoja ja taitoja luokanopettajaopinnot sekä heidän aiemmat kokemuksensa tarjoavat koulukiusaamisen ehkäisemiseen ja koulukiusaamiseen puuttumiseen?
 - 1.2. Miten maisterivaiheen opiskelijoiden ja vastavalmistuneiden luokanopettajien käsitykset eroavat toisistaan sen suhteen, millaisia tietoja ja taitoja luokanopettajaopinnot sekä heidän aiemmat kokemuksensa tarjoavat koulukiusaamisen ehkäisemiseen ja koulukiusaamiseen puuttumiseen?
 - 1.3. Miten vastaajien työkokemuksen määrä on yhteydessä siihen, miten vastaajien käsitykset eroavat sen suhteen, millaisia tietoja ja taitoja luokanopettajaopinnot sekä heidän aiemmat kokemuksensa tarjoavat koulukiusaamisen ehkäisemiseen ja koulukiusaamiseen puuttumiseen?

5 Tutkimusmenetelmät

5.1 Tutkimusasetelman eettisyys ja haasteet

Tutkimuskyselyyn vastanneilta ei kysytty henkilötietoja, joten vastaajat pysyivät tutkimuksessa nimettöminä. Vastausten keräämistä saattoi hankaloittaa nykyinen kyselytutkimusten tulva, joka voi uuvuttaa tutkimuspyyntöjen vastaanottajat ja laskea kyselyyn vastanneiden määrää. Kyselylomakkeen saatekirjeessä kerrottiin tutkimuksen aihepiiri, joten vastaajajoukkoon saattoi valikoitua erityisesti sellaisia opettajia ja opettajaopiskelijoita, jotka kokivat kiusaamisen haasteeksi omassa opettajan työssään.

Tässä tutkimuksessa käytetty Bradshawin, Gulemetovan, O'Brennanin & Waasdorpin (2013) kyselylomake käännettiin tutkijoiden toimesta suomen kielelle. Alun perin lomaketta on käytetty Yhdysvalloissa toteutetussa tutkimuksessa ja alkuperäisen kyselylomakkeen kielenä oli englanti. Kääntämiseen liittyy aina haasteita, eikä alkuperäistä sanomaa voida säilyttää täysin identtisenä. Käännöstyössä pyrittiin säilyttämään alkuperäiset merkitykset mahdollisimman tarkasti, mutta joitain väittämiä muokattiin suomalaisen kontekstiin sopiviksi. Lisäksi kyselylomakkeeseen lisättiin vastaajien opiskelupaikkaa, opintojen vaihetta sekä työkokemuksen määrää koskevat kysymykset.

5.2 Tutkittavat

Tässä tutkimuksessa tutkittaviksi valikoituivat maisterivaiheessa olevat luokanopettajaopiskelijat ja hiljattain, enintään kaksi vuotta sitten valmistuneet luokanopettajat. Kyselyyn vastanneet opiskelijat ja jo valmistuneet opettajat olivat todennäköisesti aloittaneet opintonsa vuosien 2013 ja 2015 välillä. Tutkittavat valittiin tutkimusjoukkoon sen perusteella, että heillä on jo opetusharjoittelujaksojen, mahdollisten sijaisuuksien ja mahdollisten pidempien työsuhteiden kautta kokemusta luokanopettajan työstä, mutta he ovat hiljattain saaneet yliopiston luokanopettajakoulutuksen tarjoamaa opetusta. Tutkimuspyyntö lähetettiin kaikille Turun ja Rauman maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijoille sekä jo valmistuneille luokanopettajille. Tutkimuspyynnöt lähetettiin sähköpostilistojen sekä sosiaalisen median kautta. Sähköiseen kyselyyn vastasi 75 henkilöä (n=75).

5.3 Tiedonkeruumenetelmät

Tutkimusaineisto kerättiin Likert-asteikolla toimivalla tutkimuskyselyllä, johon kerättiin vastaukset Turun yliopiston sähköpostilistojen kautta. Kysely on tämän tutkimuksen

toteuttaneiden tutkijoiden itse englannin kielestä suomen kielelle kääntämä. Pohjana käytettiin Yhdysvalloissa toteutetussa tutkimuksessa käytettyä kyselyä. Yhdysvalloissa toteutetussa tutkimuksessa tutkittiin Yhdysvalloissa työskentelevien opettajien ja opetushenkilökunnan näkökulmia kiusaamisen tunnistamista, kiusaamista ja kiusaamisen ehkäisemistä koskien. (Bradshaw, O'brennan & Waasdorp, 2013. 294–295.)

Likert-asteikon käyttämisessä on sekä hyviä että huonoja puolia. Likert-asteikolla tehty kysely on helppo rakentaa ja siitä voidaan tehdä hyvinkin luotettava. Tällä asteikolla tehty kysely on usein helppolukuinen ja siihen on helppo vastata. Toisaalta Likert-asteikko saattaa aiheuttaa sen, että tutkittavien vastaukset sijoittuvat vastausvaihtoehdoissa lähelle keskimmäistä vastausvaihtoehtoa vastaajien vältellessä ääripäitä vastauksissaan. Vastaajat saattavat myös vastata positiivissävyydestä miellyttäväkseen kyselyn laatineita tutkijoita. On myös mahdollista, että vastaajat valitsevat rehellisten vastausten sijaan vastauksia, jotka saavat heidät vaikuttamaan sosiaalisesti hyväksyttävämiltä. Likert-asteikolla toteutetun kyselyn suhteen voi myös olla vaikeaa saada vastauksia nimenomaan niihin tutkimusongelmiin, joihin on tarkoitus. (Bertram, 2008. 7.)

Kysely on tehty tämän tutkimuksen tekijöiden toimesta niin, että kysymykset antavat vastauksia tämän tutkimuksen tutkimusongelmiin. Kysely esitettiin maisterivaiheessa olevilla ja jo valmistuneilla luokanopettajaopiskelijoilla. Esitteen perusteella tehtiin muutoksia kyselyyn, minkä jälkeen kysely julkaistiin ja lähetettiin Turun yliopiston luokanopettajaopiskelijoiden sähköpostilistan kautta Turun ja Rauman opettajankoulutuslaitosten luokanopettajaopiskelijoille. Kyselylomake (LIITE 1) koostui 17 monivalintakysymyksestä tai -väittämästä, joista suurin osa oli Likert-asteikolla. Ensimmäisissä kolmessa kysymyksessä ei käytetty Likert-asteikkoa. Edellä mainituissa kysymyksissä kysyttiin, missä opettajankoulutuslaitoksessa vastaaja opiskelee tai opiskeli, onko vastaaja maisterivaiheen opiskelija vai valmistunut ja miten paljon vastaajalla on työkokemusta luokanopettajana. Kysymysten 4–17 vastausvaihtoehdot asetettiin Likert-asteikon mukaisesti niin, että niissä oli viisi vastausvaihtoehtoa, jotka olivat “Täysin samaa mieltä”, “Osittain samaa mieltä” “En osaa sanoa”, “Osittain eri mieltä” ja “Täysin eri mieltä”. Kysymyksen 14 vastausvaihtoehdot olivat kysymyksenasettelusta johtuen “Huomattavasti parempaan suuntaan”, “Osittain parempaan suuntaan.” “En osaa sanoa”, “Osittain huonompaan suuntaan” ja “Huomattavasti huonompaan suuntaan.” Kysymysten 4–17 asteikolla siis korkein arvo 5 ilmaisi myönteisintä tai positiivisinta vastausta ja arvo 1 kielteisintä tai negatiivisinta

vastausta. Keskimäinen arvo 3 ilmaisi Likert-asteikolla vastausvaihtoehdoissa neutraalia vastausta.

Aineisto analysoitiin tilastotieteellisin menetelmin. Vastaajien nimiä tai muita henkilötietoja ei kerätty, joten suuremmilta tietoturvaasteilta vältyttiin. Vastaajat ryhmiteltiin sen perusteella, miten kyvykkäitä he kokivat olevansa kiusaamisen ehkäisemisessä. Eri ryhmistä pyrittiin selvittämään mistä mahdolliset kiusaamisen ehkäisemiseen ja kiusaamiseen puuttumiseen liittyvät kyvyt on opittu. Tutkimuksessa selvitettiin myös, missä kiusaamiseen liittyvissä asioissa kyselyyn vastanneet kokevat tarvitsevänsä lisää tietoa ja taitoja.

Kysely luotiin sähköisessä Webropol-järjestelmässä ja jaettiin sähköpostilistojen kautta Turun yliopiston ja Rauman yliopiston luokanopettajaopiskelijoille. Tämän lisäksi tutkimuskysely jaettiin alumneille muissa viestintäkanavissa, esimerkiksi sosiaalisen median ryhmissä. Webropolin siirtotyökalu luo automaattisesti jokaiselle vastaukselle arvon sen perusteella, montako vastausvaihtoehtoa kyselyssä on. Tämän tutkimuksen tapauksessa ohjelma loi vastauksille arvo 1–5. Arvot luotiin ohjelman toimesta niin, että arvo 1 oli “täysin samaa mieltä” ja arvo 5 “täysin eri mieltä”. Tästä johtuen vastausten arvot oli käännettävä, jotta aineisto olisi helpommin tulkittavissa “positiivisimman” vastauksen arvon ollessa 5 ja “negatiivisimman” 1. Webropolin työkalu, jonka avulla kysely siirrettiin IBM SPSS -ohjelmaan loi myös suoraan kysymysten nimet muuttujien nimiksi, mikä helpotti analyysityötä.

Kun aineisto oli siirretty SPSS-ohjelmistoon ja muuttujien nimet ja arvot oli vaihdettu oikeiksi, luotiin dataan jokaiselle vastaajalle juoksevan numeroinnin avulla id-numero. Tämä tehtiin helpottamaan vastaajien käsittelyä id-numeroiden avulla. Lisäksi id-numeron mukaan järjestämällä vastaajat saadaan aina järjestykseen SPSS-ohjelman datanäkymässä. Aineistoa käsiteltäessä vastaajan paikka havaintomatriisilla saattaa vaihtua ja vastaajien löytämisen kannalta on tärkeää, että jokaisella vastaajalla on id-numero.

Puuttuvat ja virheelliset vastaukset on mahdollista korvata monilla eri tavoilla. Puuttuvat ja virheelliset vastaukset etsittiin frekvenssitaulukon avulla ja sen jälkeen korvattiin. Tämän tutkimusaineiston kohdalla käytettiin keskiarvokorvausta eli imputointia. Puuttuvat ja virheelliset arvot korvattiin vastausten keskiarvoilla. Keskiarvokorvauksen riskinä on tuloksen manipuloituminen. Tutkimuksessa käytetyssä aineistoissa puuttuvia vastauksia oli vain kaksi kappaletta. Vastaukset puuttuivat kahdelta eri vastaajalta ja koskivat eri kysymyksiä. Edellä mainituista syistä keskiarvokorvaus oli toimiva keino täydentää puuttuvat arvot. (Nummenmaa 2009. 159) Keskiarvokorvatut vastaukset pyöristettiin lähimpään kokonaislukuun. Puuttuvien

tietojen korvauksen lisäksi yhden muuttujan arvot käännettiin. Arvo 1 muutettiin arvoksi 4 ja vastaavasti arvo 4 arvoksi 1. Kääntämällä muuttuja saatiin samansuuntaiseksi muiden muuttujien kanssa.

Työkokemuksen määrää mittaavassa muuttujassa oli alun perin neljä vaihtoehtoa, jotka olivat “Vain opetusharjoittelut”, “1–6kk”, “6–24kk” ja “yli 24kk”. Aineistoa käsitellessä ilmeni, että “6–24kk” ja “yli 24kk” vastausten välillä oli niin pieni ero, että nämä vaihtoehdot päätettiin yhdistää. Edellä mainitusta johtuen työkokemuksen määrää mittaavassa muuttujassa on vain kolme vastausvaihtoehtoa, jotka ovat “Vain opetusharjoittelut”, “1–6kk” ja “yli 6kk”.

Taulukko 1 Väittämien tilastolliset tunnusluvut

	Ka	Kh	Max	Min	Vinous	Huipukkuus
Opinnot_1	2,32	1,05	4	1	0,60	-0,88
Opinnot_2	2,08	1,09	5	1	0,94	-0,14
Opinnot_3	2,32	1,16	5	1	0,66	-0,76
Opinnot_4	2,36	1,17	5	1	0,50	-1,10
Opinnot_5	2,11	1,11	5	1	1,00	0,08
Opinnot_6	2,44	1,00	5	1	0,09	-0,69
Kiusaamistilanne_1	2,29	0,96	5	1	0,52	0,26
Kiusaamistilanne_2	4,85	0,39	5	3	-2,70	7,15
Kiusaamistilanne_3	3,73	0,55	5	2	-0,53	0,48
Kiusaamistilanne_4	2,84	1,20	5	1	0,07	-0,80
Kiusaamistilanne_5	3,49	1,01	5	1	-0,56	-0,03
Ennaltaehkäisy_1	3,60	1,03	5	1	-1,20	0,61
Ennaltaehkäisy_2	3,20	1,08	5	1	-0,55	-1,18
Ennaltaehkäisy_3	4,53	0,76	5	2	-1,83	3,23

Tunnuslukuja väittämistä -taulukossa on esitelty yleisiä tunnuslukuja aineistosta. Tutkimuskyselyn ensimmäisessä kysymyksessä selvitettiin vastaajan opiskelupaikkaa. Koska kysely teetettiin Turun Yliopistossa, vastausvaihtoehdot olivat Turku tai Rauma. Kyselylomakkeeseen saatiin vastaajia enemmän Turusta (n=58) kuin Raumalta (n=17). Toisessa kysymyksessä selvitettiin, oliko vastaaja vastikään valmistunut, vai maisterivaiheen opiskelija. Valmistuneita vastaajia oli 11 ja maisterivaiheen opiskelijoita 64. Kolmannen kysymyksen vastausvaihtoehdot mittasivat vastaajan työkokemusta kuukausina. Vaihtoehtoina olivat opetusharjoitteluista saatu työkokemus, 1–6 kuukautta tai yli 6 kuukautta.

Taustatietoja, eli opiskelupaikkakuntaa, opintojen vaihetta sekä työkokemusta mittaavien kysymysten jälkeen siirryttiin kysymyksiin, jotka pyrkivät selvittämään vastaajan tietoja ja

taitoja kiusaamisen ehkäisyssä ja kiusaamiseen puuttumisessa. Jokaisen kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen liittyvän kysymyksen vastausvaihtoehdot olivat Likert-asteikolla välillä 1–5. Edellä mainituista kiusaamisen ehkäisyyn ja kiusaamiseen puuttumiseen liittyvistä kysymyksistä muodostui kolme faktoria, jotka nimettiin opinnot-faktoriksi, ennaltaehkäisy-faktoriksi sekä kiusaamistilanne-faktoriksi. Jokainen edellä mainittu faktori selvitti eri osatekijöitä opiskelijan tai vastavalmistuneen opettajan taidoissa ja tiedoissa ratkaista ja ehkäistä kiusaamistilanteita. Kuudesta kysymyksestä muodostui faktori, joka antoi viitteitä vastaajien opintojen aikana opituista tiedoista ja taidoista, jotka koskivat kiusaamisen ehkäisyä sekä kiusaamiseen puuttumista. Taulukossa 1 opintojen aikana opittuja tietoja ja taitoja kuvaava faktori on nimetty opinnot-faktoriksi.

Työelämässä koetuista konkreettisista oppilaiden välisistä kiusaamistilanteista, sekä niihin puuttumisesta opettajan roolissa muodostui kiusaamistilanne-faktori. Faktorin kysymykset selvittivät esimerkiksi millaisia työkaluja ja ratkaisumalleja vastavalmistuneet opettajat ja maisterivaiheen opiskelijat olivat työ- tai harjoittelupaikoillaan oppineet käyttämään kiusaamistilanteiden ratkaisemiseksi.

Kolmas faktori muodostui kysymyksistä, jotka selvittivät vastaajien taitoja ja tietoja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn liittyen. Kysymykset käsittelivät esimerkiksi hyvän luokkahengen rakentamista ja erilaisia toimintamalleja, joiden uskotaan ehkäisevän kiusaamistilanteiden syntyä. Kolmas faktori nimettiin ennaltaehkäisy-faktoriksi.

Taulukko 2 Faktorianalyysin tulokset

Väittämät	Faktori 1: Op	Faktori 2: Kt	Faktori 3: Ee	Kommunaliteetit
Opinnot_1	0,81	-	-	0,77
Opinnot_2	0,80	-	-	0,73
Opinnot_3	0,79	-	-	0,64
Opinnot_4	0,83	-	-	0,71
Opinnot_5	0,88	-	-	0,78
Opinnot_6	0,45	-	-	0,45
Kiusaamistilanne_1	-	0,50	-	0,52
Kiusaamistilanne_2	-	0,49	-	0,35
Kiusaamistilanne_3	-	0,39	-	0,18
Kiusaamistilanne_4	-	0,67	-	0,59
Kiusaamistilanne_5	-	0,75	-	0,58
Ennaltaehkäisy_1	-	-	0,57	0,45
Ennaltaehkäisy_2	-	-	0,55	0,38

Ennaltaehkäisy_3	-	-	0,69	0,62
Ominaisarvot	4,57	1,94	1,23	Yht. 7,74
Selitysosuudet (%)	32,63	13,86	8,81	55,30

Faktorianalyysin tulokset -taulukosta näkyy, miten tutkimuskyselyn väittämien vastaukset latautuivat eri faktoreille. Faktorianalyysi tehtiin rajaamalla faktorien määrä kolmeen. Väittämät latautuivat faktoreille niin, että ensimmäisellä faktorilla on kuusi väittämää, toisella faktorilla viisi väittämää ja kolmannella faktorilla kolme väittämää.

Ominaisarvo (eigenvalue) kuvaa faktorin tärkeyttä. Ominaisarvon ollessa suurempi kuin 1, voidaan faktori ottaa mukaan faktoriratkaisuun (Laakkonen ym. 2020, 215). Ensimmäisen faktorin ominaisarvo on 4,57, toisen faktorin ominaisarvo on 1,94 ja kolmannen faktorin ominaisarvo on 1,23. Kolmen faktorin yhteinen ominaisarvo on siis 7,74. Kaikki ominaisarvot ovat suurempia kuin 1, joten ne otettiin käyttöön.

Ensimmäisen faktorin selitysosuus on 32,36. Faktori pystyy siis selittämään noin kolmanneksen kaikkien havaittujen muuttujien hajonnasta. Toisen faktorin selitysosuus on 13,86 prosenttia ja kolmannen faktorin 8,81 prosenttia. Nämä kolme faktoria siis selittävät yhteensä 55,30 prosenttia havaittujen muuttujien hajonnasta. Muuttujien kommunaliteettien suurin arvo on 0,78 ja pienin arvo 0,18. Muut arvot asettuvat siis näiden kahden arvon välille.

Faktorilataukset jakoutuivat pääkomponenttianalyysissä niin, että opintoihin viittaavat kysymykset latautuivat vahvasti ensimmäiselle faktorille, joka nimettiin tästä johtuen opinnot-faktoriksi. Toiselle faktorille latautuivat voimakkaimmin kysymykset, jotka koskivat työpaikan kiusaamiseen puuttumiseen liittyviä käytäntöjä ja opintojen antamien taitojen selkeyttä ja käytettävyyttä kiusaamistilanteessa. Tämä faktori nimettiin kiusaamistilanne-faktoriksi. Kolmannelle faktorille latautui kysymyksiä, jotka koskivat kiusaamisen tunnistamista, lisäkoulutusta sekä positiivista luokkahenkeä. Tämän vuoksi kolmas faktori nimettiin ennaltaehkäisy-faktoriksi.

Faktoripisteiden perusteella muuttujista tehtiin kolme summamuuttujaa. Faktoripisteistä muodostettujen summamuuttujien luotettavuutta testattiin reliabiliteettianalyysillä, josta saatiin Cronbachin alfat kullekin summamuuttujalle. Ensimmäisen faktorin Cronbachin alfa on 0,884, toisen 0,556 ja kolmannen 0,469. Yleisesti Cronbachin alfan tulisi ylittää 0,6, jotta

summamuuttuja olisi toistettavissa. Faktorit 2 ja 3 eivät siis aivan yllä tälle tasolle, mutta ovat riittävän lähellä, joten ne otetaan mukaan käsiteltäväksi.

Taulukko 4 Korrelaatioita

		Opiskelupaikka	Opintojen vaihe	Työkokemus	Op	Kt	Ee
Opiskelupaikka	Korrelaatio	1					
Opintojen vaihe	Korrelaatio	-0,13	1				
	p-arvo	0,25					
Työkokemus	Korrelaatio	-0,16	0,43	1			
	p-arvo	0,17	0,00				
Op	Korrelaatio	-0,18	-0,01	-0,01	1		
	p-arvo	0,12	0,96	0,91			
Kt	Korrelaatio	-0,08	0,14	0,27	0,38	1	
	p-arvo	0,49	0,23	0,02	0,01		
Ee	Korrelaatio	-0,28	0,06	-0,04	0,25	-0,11	1
	p-arvo	0,02	0,59	0,75	0,03	0,34	

Opiskelupaikan, opintojen vaiheen työkokemuksen ja faktorisummamuuttujien väliset korrelaatiot taulukossa on koottuna opiskelupaikan, opintojen vaiheen, työkokemuksen sekä eri faktorien väliset korrelaatiot. Ensimmäinen faktori Op tarkoittaa opinnot-faktoria eli yliopisto-opintojen aikana opittuja tietoja ja taitoja kiusaamisen torjuntaan. Toinen faktori Kt tarkoittaa kiusaamistilanne-faktoria, eli vastaajan konkreettisia toimia opettajan roolissa kiusaamistilanteen aikana. Kolmas faktori Ee tarkoittaa ennaltaehkäisy-faktoria eli vastaajan tietoja ja taitoja ehkäistä kiusaamistilanteiden syntyä.

Korrelaatioita tarkastelemalla pyrittiin selvittämään löytyykö tietyn faktorin ja tietyn taustatekijän väliltä yhteys. Esimerkiksi työkokemuksen määrä olisi saattanut korreloida ennaltaehkäisy-faktorin kanssa.

Eri faktoreiden ja taustamuuttujien eli opiskelupaikan, opintojen vaiheen sekä työkokemuksen väliset korrelaatiosuhteet vaihtelivat arvojen -0,28 ja 0,43 välillä. Vahvoja korrelaatiosuhteita, eli arvon 0,7 ylittäviä korrelaatioita, ei löytynyt. Kohtuullisen vahvoja korrelaatiosuhteita eli välille 0,3-0,7 asettuvia arvoja löytyi kaksi kappaletta. Kohtuullisen vahvojen korrelaatiosuhteiden p-arvot olivat kuitenkin heikot, joten tilastollista merkittävyyttä ei löytynyt. Merkittävä osa suhteista korreloi negatiivisesti, eli toisen arvon kasvaessa toinen pieneni. (Tähtinen ym. 2011, 186–187.)

Taulukko 5 Summamuuttujat

	Alpha	Osioiden lkm	Min	Max	Ka	Kh	Vinous	Huipukkuus
Opinnot (Op)	0,884	6	1,00	4,50	2,27	0,87	0,53	-0,40
Kiusaamistilanne (Kt)	0,556	5	2,20	5,00	3,44	0,52	0,15	0,37
Ennaltaehkäisy (Ee)	0,469	3	2,00	4,67	3,78	0,67	-0,90	-0,25

Kerätystä aineistosta muodostettiin kolme summamuuttujaa. Ensimmäinen summamuuttuja kuvaa yliopisto-opintojen merkitystä kiusaamistilanteiden ehkäisemisessä ja ratkaisemisessa. Toinen summamuuttuja kuvaa aktiivisen kiusaamistilanteen selvittämistä. Viimeinen summamuuttuja kuvaa kiusaamisen ennaltaehkäisyä.

Summamuuttujien reliabiliteettia, eli kykyä mitata samaa asiaa sekä mittausvirheen määrää, selvitettiin Cronbachin alfan avulla. Cronbachin alfat ovat nähtävissä summamuuttujat taulukossa. Luotettavuuden raja-arvona pidetään yleisesti Cronbachin alfan arvoa 0,5 joka sen tulisi ylittää. Opinnot-summamuuttujan Cronbachin alfan arvoksi saatiin 0.884 joten sen luotettavuutta voidaan pitää hyvänä. Samoin kiusaamistilanne-summamuuttujan Cronbachin alfa ylitti raja-arvon 0,5 joten myös sitä voidaan pitää luotettavana. Ennaltaehkäisy-summamuuttujan alfan arvo oli 0,469 joten raja-arvoa 0,5 ei ylitetty. Ennaltaehkäisy-summamuuttujan arvo oli kuitenkin kohtalaisen lähellä arvoa 0,5 jolloin sitä voidaan pitää suuntaa-antavana.

Summamuuttujat taulukosta nähdään, miten kysymykset jakautuivat eri summamuuttujiin. Opinto-summamuuttujaan saatiin 6 väittämää, kiusaamistilanne-summamuuttujaan 5 väittämää ja viimeiseen ennaltaehkäisy-summamuuttujaan 3 väittämää.

Opinnot-summamuuttujan vastausten keskiarvo oli 2,27, keskihajonta 0,87, vinous 0,53 ja huipukkuus -0,40. Vinous kuvaa havaintoarvojen asettumista aineiston keskiarvon ympärille. Opinnot summamuuttujan kohdalla vinousarvo 0,53 kertoo aineistossa olleen runsaahkosti keskiarvoa pienempiä arvoja. Aineiston jakauma ei kuitenkaan selkeästi poikennut normaalijakaumasta. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 104.) Opinnot-summamuuttujan huipukkuusarvo oli -0,40 joten havaintoarvojen huippu asettui hieman normaalijakaumaa alemmas. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 104.)

Kiusaamistilanne-summamuuttujan vastausten keskiarvo oli 3,44, keskihajonta 0,52, vinous 0,15 ja huipukkuus 0,37. Havaintoarvot noudattivat lähes normaalijakaumaa eikä vinoutta tai merkittävää huipukkuutta ollut. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 104.)

Ennaltaehkäisy-summamuuttujan vastausten keskiarvo oli 3,78, keskihajonta 0,67, vinous -0,90 ja huipukkuus -0,25. Vinousarvo -0,90 poikkeaa kohtuullisesti normaalijakaumasta ja se tarkoittaa havaintoarvoissa olleen runsaasti keskiarvoa suurempia arvoja. Huipukkuudeltaan matalin ennaltaehkäisy-summamuuttuja oli lähellä normaalijakaumaa. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 104.)

Kyselyyn vastanneet jaettiin eri ryhmiin opiskelupaikan, opintojen vaiheen sekä työkokemuksen määrän mukaan. Edellä mainittujen ryhmien vastausten keskiarvoja vertailtiin toisiinsa.

6 Tulokset

Tutkimuksessa selvitettiin, miten luokanopettajaopiskelijat ja valmistuneet luokanopettajat kokevat saaneensa opintojensa aikana tietoja ja taitoja puuttua kiusaamiseen ja ennaltaehkäistä kiusaamista työtilanteessa. Alaongelmina selvitettiin, miten edellä mainittu on yhteydessä vastaajan opiskelupaikkakuntaan, opintojen vaiheeseen ja työkokemuksen määrään.

6.1 Turussa ja Raumalla opiskelevien käsitykset kiusaamisen ennaltaehkäisemisestä ja kiusaamiseen puuttumisesta

Taulukko 6 Tilastolliset tunnusluvut

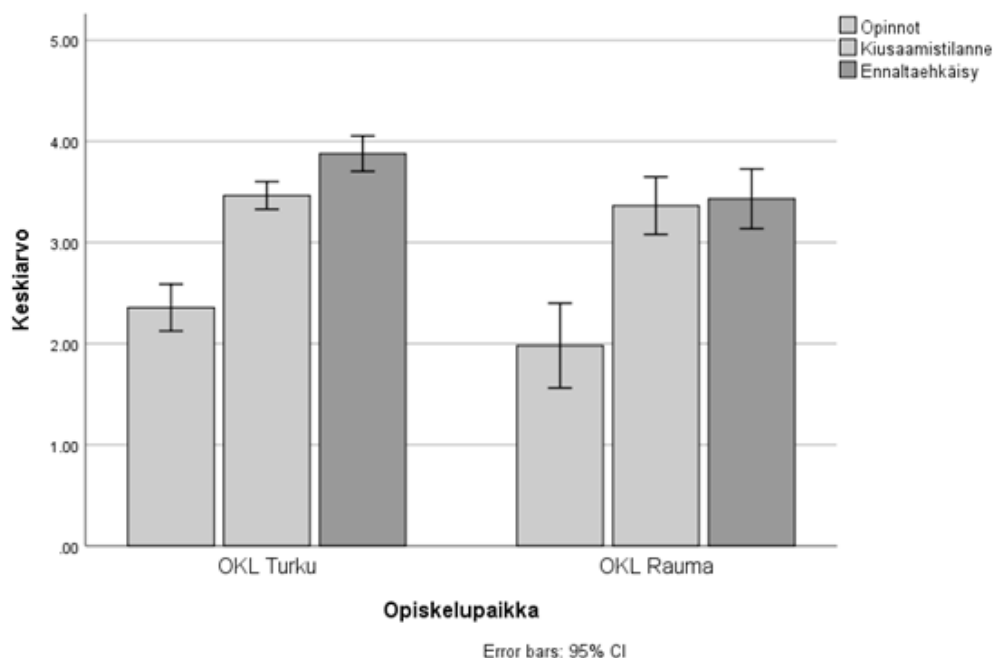
	Opiskelupaikka	N	Keskiarvo	Keskihajonta	Keskivirhe
Opinnot	Turku	58	2,356	0,880	0,116
	Rauma	17	1,980	0,814	0,197
Kiusaamistilanne	Turku	58	3,466	0,518	0,068
	Rauma	17	3,365	0,553	0,134
Ennaltaehkäisy	Turku	58	3,879	0,669	0,088
	Rauma	17	3,431	0,575	0,139

T-testillä vertailtiin kahden ryhmän välisiä keskiarvoeroja (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 120). T-testi tehtiin sekä opiskelupaikan että opintojen vaiheen suhteen, koska molemmissa näistä vastaajat jakautuivat kahteen ryhmään. T-testi testaa kahden toisistaan riippumattoman ryhmän keskiarvojen eroa (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 121). Summamuuttujien T-testit taulukon keskiarvo-sarakkeesta nähdään Turun ja Rauman vastausten keskiarvot, keskihajonta-sarakkeesta vastausten hajonnat ja viimeisestä keskivirhe-sarakkeesta vastausten keskimääräinen virhe. Opinnot-faktorin kohdalla Turussa opiskelleiden keskiarvo oli 2,36 ja Raumalla 1,98. Kiusaamistilanne-faktorin keskiarvo oli Turun kohdalla 3,47 ja Rauman kohdalla 3,37. Viimeisessä ennaltaehkäisy-faktorissa vastausten keskiarvo oli Turun kohdalla 3,88 ja Rauman kohdalla 3,43.

Taulukko 7 T-testi opiskelupaikka

	F	Sig.	t	df	P-arvo	Keskiarvohajonta	Keskivirhe
Opinnot	0,002	0,963	1.574	73	0,120	0,376	0,239
Kiusaamistilanne	0,222	0,639	0,695	73	0,489	0,101	0,145
Ennaltaehkäisy	0,191	0,663	2.502	73	0,015	0,448	0,179

Taulukossa 7 on näkyvillä opiskelupaikan yhteys kyselyyn vastanneiden vastauksiin opinnot-, kiusaamistilanne-, ja ennaltaehkäisyfaktoreissa. Tilastollisen merkittävyyden rajana pidetään p-arvoa 0,05 jonka alittuessa yhteyttä voidaan pitää merkittävänä. Opintoja käsittelevän faktorin kohdalla p-arvoksi saatiin 0,120 joten tilastollista merkittävyyttä ei löytynyt opiskelupaikan ja opintofaktorin väliltä. Vastaavasti kiusaamistilannetta tarkastelevan faktorin ja opiskelupaikan väliltä ei löytynyt tilastollista merkitsevyyttä Sig. arvon ollessa 0,489. Viimeisenä taulukossa on listattuna opiskelupaikan ja ennaltaehkäisyfaktorin välinen yhteys, joiden väliltä löytyi tilastollinen merkitsevyys p-arvon ollessa 0.015. Turussa opiskelleet arvioivat kiusaamisen ennaltaehkäisyyn liittyvät tietonsa ja taitonsa hieman Raumalla opiskelleita paremmiksi Turun keskiarvon ollessa ennaltaehkäisy-faktorilla 3,879 ja Raumalla 3,431.



Taulukko 8 Faktorit ja opiskelupaikka

Taulukossa 8 on näkyvillä Turun yliopiston kahdella eri kampuksella, Turussa sekä Raumalla opiskelleiden vastaukset kunkin kolmen faktorin, eli opinnot-faktorin, kiusaamistilanne-faktorin ja ennaltaehkäisy-faktorin suhteen. Taulukkoa tarkasteltaessa on huomioitava, etteivät tulokset olleet tilastollisesti merkitseviä, joten yhteydet opiskelupaikan ja vastausten välillä saattavat olla sattumanvaraisia tai johtua jostain tuntemattomasta muuttujasta.

Raumalla opiskelevien keskiarvo oli opintoja käsitelleen faktorin kohdalla 1,980 ja Turussa opiskelleiden 2,356. Vastausten perusteella Turussa opiskelleet vaikuttivat siis saaneen opintojensa aikana enemmän työkaluja kiusaamistilanteiden käsittelyyn, ja kokivat opintojensa käsitelleen kiusaamistilanteisiin puuttumista kattavammin kuin Raumalla opiskelleet. Molempien kampusten kohdalla vastausten keskiarvo oli kuitenkin suhteellisen matala, joka saattaa viitata siihen, etteivät opiskelijat kokeneet saaneensa laajasti opetusta liittyen kiusaamistilanteiden ehkäisemiseen ja ratkaisemiseen.

Toinen taulukon palkki kuvaa vastaajien vastauksia kiusaamistilanteisiin liittyneiden kysymysten kohdalla. Kysymykset käsitelivät esimerkiksi konkreettisten kiusaamistilanteiden ratkaisemista. Esimerkkinä kiusaamistilanteisiin liittyvistä kysymyksistä on kysymys, jossa tiedusteltiin mihin suuntaan kiusaamistilanne useimmiten muuttui, kun vastaaja opettajan roolissa siihen puuttui. Sekä Turussa että Raumalla opiskelleiden vastaukset ovat hyvin lähellä toisiaan vastausten keskiarvojen ollessa Turun kohdalla 3,466 ja Rauman kohdalla 3,365. Vertaamalla toisen kysymysryhmän vastauksia ensimmäiseen kysymysryhmään voidaan ajatella, että opiskelijat saattoivat kokea olevansa melko kyvykkäitä kiusaamistilanteiden ratkaisemisessa, mutta taidot olivat hankittu jostain muualta kuin opinnoista.

Viimeinen kysymysryhmä selvitti vastaajien käsityksiä heidän tiedoistaan ja taidoistaan kiusaamisen ehkäisyn saralla. Viimeisessä kysymysryhmässä selvitettiin esimerkiksi opiskelijoiden kykyä rakentaa sekä ylläpitää positiivista luokkahenkeä, jonka oletetaan ehkäisevän kiusaamista. Sekä Rauman että Turun kampuksella opiskelleiden vastaukset saivat korkeimman keskiarvon tässä viimeisessä kysymysryhmässä Turun vastausten keskiarvon ollessa 3,879 ja Rauman 3,431. Vastaajat kokivat omat valmiutensa kiusaamisen ehkäisemisen suhteen siis kohtuullisen hyviksi molemmilla kampuksilla, Turun keskiarvon ollessa hieman korkeampi.

6.2 Maisterivaiheen opiskelijoiden ja vastavalmistuneiden luokanopettajien käsitykset kiusaamisen ennaltaehkäisemisestä ja kiusaamiseen puuttumisesta

Taulukko 9 Tilastolliset tunnusluvut

	Opintojen vaihe	N	Keskiarvo	Keskihajonta	Keskivirhe
Opinnot	Maisterivaihe	64	2,273	0,927	0,116
	Valmistunut	11	2,258	0,496	0,150
Kiusaamistilanne	Maisterivaihe	64	3,413	0,536	0,067
	Valmistunut	11	3,618	0,433	0,131
Ennaltaehkäisy	Maisterivaihe	64	3,760	0,663	0,083
	Valmistunut	11	3,879	0,749	0,226

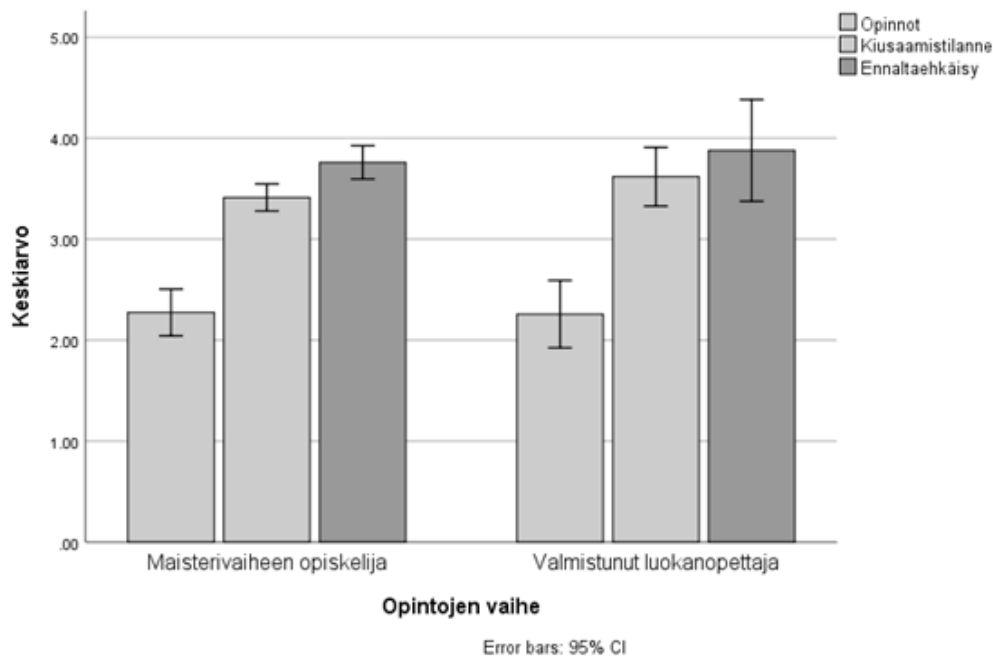
Taulukossa 9 on vertailtu vastikään valmistuneiden opettajien ja maisterivaiheessa olevien luokanopettajaopiskelijoiden faktorivastausten keskiarvoja toisiinsa. Ensimmäisessä opintofaktorissa maisterivaiheen opiskelijoiden vastausten keskiarvo on 2,27 kun taas valmistuneiden luokanopettajien keskiarvo on 2,258. Kiusaamistilanne-faktorin kohdalla maisterivaiheen opiskelijoiden keskiarvo on 3,413 ja valmistuneiden 3,618. Viimeisessä ennaltaehkäisy-faktorissa opiskelijoiden vastausten keskiarvo on 3,760 ja valmistuneiden 3,879. Maisterivaiheen opiskelijoiden ja valmistuneiden opettajien vastausten keskihajonta näkyy keskihajonta-sarakkeesta ja viimeisestä keskivirhe-sarakkeesta vastausten keskimääräinen virhe.

Taulukko 10 T-testi opintojen vaihe

	F	Sig.	t	df	P-arvo	Mean Difference	Std. Error Difference
Opinnot	5,250	0,025	0,055	73	0,956	0,016	0,287
Kiusaamistilanne	0,317	0,575	-1,206	73	0,232	-,206	0,171
Ennaltaehkäisy	0,052	0,821	-0,537	73	0,593	-,118	-0,558

Yllä olevassa taulukossa 10 on näkyvillä opintojen vaiheen ja eri faktorien väliset tilastolliset yhteydet. Tilastollisen merkitsevyyden rajana pidettiin arvoa 0,05 jonka alittuessa yhteyttä voitiin pitää merkittävänä. Ensimmäisen opintoja koskevan faktorin kohdalla tilastollista merkittävyyttä ei löytynyt p-arvon ollessa 0,956. Toisen kiusaamistilanteita koskevan faktorin kohdalla ei myöskään löytynyt tilastollista merkittävyyttä p-arvon ollessa 0,232. Vastaavasti

viimeisen ennaltaehkäisyä koskevan faktorin kohdalla ei tilastollista merkittävyyttä löytynyt p-arvon ollessa 0,593.



Taulukko 11 Faktorit ja opintojen vaihe

Taulukosta 11 nähdään, miten vastavalmistuneet luokanopettajat sekä maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat ovat vastanneet kuhunkin faktoriin liittyviin kysymyksiin. Vastaukset ovat erittäin samansuuntaiset kummankin ryhmän osalta.

Maisterivaiheen opiskelijoiden keskiarvo opinnot-faktorilla ja on 2,273 ja valmistuneiden 2,258. Kiusaamistilanne-faktorilla maisterivaiheen opiskelijoiden keskiarvo on 3,413 ja valmistuneiden 3,618. Ennaltaehkäisy-faktorilla maisterivaiheen opiskelijoiden keskiarvo on 3,760 ja valmistuneiden 3,879. Keskiarvot ovat kaikilla faktoreilla hyvin lähellä toisiaan, mutta opinnot-faktorilla maisterivaiheen opiskelijoiden vastausten keskiarvo on hieman valmistuneita suurempi, kun taas kahdella muulla faktorilla valmistuneiden keskiarvo on maisterivaiheen opiskelijoita suurempi.

Näiden tulosten suhteen on huomioitava, että yksikään tulos ei ollut merkitsevä, koska jokaisen p-arvo oli yli 0,05. Täten taulukon tulokset saattoivat olla puhdas sattuma. Näissä tuloksissa

keskivirhe on myös poikkeuksetta suurempi kuin kahden toisiinsa verrattavan ryhmän keskiarvon ero.

On kuitenkin huomattavaa, että keskivirhe on valmistuneiden luokanopettajien vastauksissa suurempi kuin maisterivaiheen opiskelijoiden vastauksissa. Keskiarvoerot vastausten suhteen ovat todella pieniä, mutta opintojen osalta maisterivaiheen opiskelijat ovat vastanneet hieman positiivisemmin, kun taas kiusaamistilanteen ja ennaltaehkäisyn osalta valmistuneet luokanopettajat ovat vastanneet positiivisemmin. Tulos ei kuitenkaan ole T-testin perusteella edellä mainittujen osalta merkitsevä.

Näyttääkin siis siltä, että ne vastaajat, joilla opinnot ovat vielä kesken kokevat opintojen merkityksen kiusaamistilanteisiin puuttumisen suhteen hieman suuremmaksi kuin jo valmistuneet luokanopettajat. Valmistuneet luokanopettajat taas kokevat pystyvänsä puuttumaan kiusaamiseen ja ennaltaehkäisemään kiusaamista käytännössä hieman opiskelijoita paremmin. Tuloksen ollessa ei-merkitsevä ja keskiarvoerojen ollessa erittäin pieniä tätä ei kuitenkaan voida pitää luotettavana tutkimustuloksena.

6.3 Työkokemuksen määrän yhteys vastanneiden käsityksiin kiusaamisen ennaltaehkäisemisestä ja kiusaamiseen puuttumisesta

Taulukko 12 Varianssianalyysi

		Sum of squares	df	mean square	F	sig,
Opinnot	Between Groups	3,677	2	1,838	2,501	0,089
	Within Groups	52,922	72	0,735		
	Total	56,599	74			
Kiusaamistilanne	Between Groups	2,098	2	1,049	4,139	0,020
	Within Groups	18,246	72	0,253		
	Total	20,343	74			
Ennaltaehkäisy	Between Groups	0,051	2	0,025	0,055	0,947
	Within Groups					

Within	33,357	72	0,463
Groups			
Total	33,407	74	

Työkokemuksen määrän tutkimisessa käytettiin T-testin sijaan varianssianalyysiä. Tämä johtuu siitä, että työkokemuksen määrää mitattiin kolmella eri muuttujalla. T-testi ei toimi, jos vertailtavia ryhmiä on enemmän kuin kaksi. Varianssianalyysi mahdollistaa useamman samanaikaisen tekijän vaikutuksen mittaamisen. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 142)

Vastaajan työkokemuksen määrää verrattiin kolmeen faktorianalyysillä luotuun faktoriin varianssianalyysin avulla. Analyysin avulla luodusta taulukosta 12 on nähtävissä, että työkokemuksen määrä on merkitsevä kiusaamistilanne-faktorin suhteen ($\text{sig} < 0,05$), mutta ei opinto- tai ennaltaehkäisyfaktorin suhteen ($\text{sig} > 0,05$). Vastaajan työkokemuksen määrän merkitys on selvästi pienin ennaltaehkäisy-faktorissa.

Jotta saataisiin tarkempi kuva siitä, miten eri työkokemuksen määrät ovat merkitseviä suhteessa toisiinsa ja kuhunkin faktoriin, tehtiin varianssianalyysin eli ANOVA:n lisäksi myös parittaisia vertailuja post-hoc -testien avulla (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 149). Nämä ovat niin sanottuja monivertailutestejä ja niitä on erilaisia. Näistä käytettiin tässä tutkimuksessa yhtä yleisimmistä eli Tukeyn testiä, joka SPSS:n avulla antaa seuraavan taulukon:

Taulukko 13 Tukeyn testi

Riippuva muuttuja	(I) Työkokemuksen määrä	(J) Työkokemuk- sen määrä	Keskiarvo n ero (I-J)	Keskivirhe	Sig,
Opinnot	1,00	2,00	0,447	0,232	0,139
		3,00	-0,012	0,257	0,999
	2,00	1,00	-0,447	0,232	0,139
		3,00	-0,458	0,247	0,160
	3,00	1,00	0,012	0,257	0,999
		2,00	0,458	0,247	0,160
Kiusaamistilanne	1,00	2,00	0,004	0,136	1,000
		3,00	-0,376*	0,151	0,040
	2,00	1,00	-0,004	0,136	1,000
		3,00	-0,380*	0,145	0,029
	3,00	1,00	0,376*	0,151	0,040
		2,00	0,380*	0,145	0,029
Ennaltaehkäisy	1,00	2,00	0,047	0,184	0,965
		3,00	0,063	0,204	0,948
	2,00	1,00	-0,047	0,184	0,965
		3,00	0,017	0,196	0,996
	3,00	1,00	-0,063	0,204	0,948

kuukautta opettajan työtä tehneillä 3,720. Ennaltaehkäisyfaktorilla opetusharjoittelut suorittaneiden keskiarvo on 3,813, 1-6 kuukautta opettajan työtä tehneillä 3, 3,767 ja yli 6 kuukautta työskennelleillä 3,750.

Tämänkin taulukon osalta erot ryhmien välillä ovat pieniä ja niistä lähes kaikki ovat ei-merkitseviä. Merkitsevä ero kuitenkin löytyi kiusaamistilanne-faktorilta yli 6 kuukauden työkokemuksen ja kahden pienemmän työkokemusmäärän väliltä. Kiusaamistilanne-faktorilla ero pelkät opetusharjoittelut suorittaneiden ja 1-6kk työtä tehneiden välillä siis ei ole merkitsevä (p-arvo 1,000), mutta yli 6kk työskennelleiden ja pelkät opetusharjoittelut käyneiden välillä (p-arvo 0,040) ja yli 6kk työskennelleiden ja 1–6kk työskennelleiden välillä (p-arvo 0,029) ero on merkitsevä.

Voidaan siis olettaa, että yli 6 kuukautta opettajan työtä tehneet vastaajat kokevat pystyvänsä puuttumaan aktiiviseen kiusaamistilanteeseen hieman tehokkaammin kuin pelkät opetusharjoittelut suorittaneet tai 1-6 kuukautta opettajan työtä tehneet vastaajat.

7 Pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaisia valmiuksia luokanopettajakoulutus tarjoaa kiusaamisen ehkäisemiseksi ja kiusaamistilanteiden ratkaisemiseksi. Tutkimuksen aihe tuntui tärkeältä koska aikaisempaa tutkimusta ei juurikaan löytynyt, ja tutkijoiden henkilökohtainen kokemus oli, että kiusaamiseen liittyvää opetusta oli Turun yliopiston Turun kampuksella suhteellisen vähän.

Tutkimus toteutettiin sähköisen kyselylomakkeen avulla. Lomake lähetettiin Turun yliopiston luokanopettajaopiskelijoiden sähköpostilistoille. Kyselyyn vastaamisen edellytyksenä olivat riittävän pitkälle edenneet opinnot tai vaihtoehtoisesti vastaajan tuli olla jo valmistunut luokanopettaja.

Tutkimuksessa oli alun perin tarkoitus käsitellä myös sitä, miten yliopisto-opettajat kokevat yliopiston tarjoavan luokanopettajaopintojen kursseilla tietoja ja taitoja kiusaamiseen puuttumiseen ja kiusaamisen ehkäisemiseen. Tästä kuitenkin luovuttiin, koska globaali koronavirus-pandemia aiheutti paljon muutoksia niin yliopisto-opettajien kuin tämän tutkimuksen tekijöidenkin arkeen. Jatkotutkimuksena myös yliopisto-opettajien näkökulmaa aiheeseen olisi hyödyllistä tutkia, koska he ovat avainasemassa sen suhteen, miten yliopistolla opetettavat kurssit suunnitellaan ja toteutetaan.

Tutkimuksen kontekstina selvitettiin millaisia tietoja ja taitoja Turun yliopiston luokanopettajaopintojen kandi- ja maisterivaiheen pakolliset kurssit tarjoavat koulukiusaamisen ehkäisemiseen ja koulukiusaamisen puuttumiseen pakollisten kurssien opetussuunnitelmien mukaan. Kurssien sisältökuvauksissa suoria mainintoja kiusaamisesta oli niukasti, mutta kiusaamiseen oleellisesti liittyvien ilmiöiden tunnistamista ja ennaltaehkäisyä käsiteltiin useammalla kurssilla. Konkreettisista keinoista aktiivisten kiusaamistilanteiden ratkaisemiseksi ei ollut mainintoja. Kurssikuvausten perusteella pääpaino oli kiusaamista ennaltaehkäisevän oppimisympäristön luomisessa.

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään millaisia kiusaamisen ehkäisemiseen sekä kiusaamistilanteiden selvittämiseen liittyviä taitoja ja tietoja maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat ja vastavalmistuneet luokanopettajat kokivat saaneensa opintojensa aikana. Tulokset eivät olleet tilastollisesti merkittäviä, mutta vastaukset antoivat viitteitä siitä, etteivät opiskelijat ja vastavalmistuneet luokanopettajat välttämättä kokeneet saaneensa laajasti opetusta kiusaamistilanteiden ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi.

Päätutkimuskysymys tutki millaisiksi maisterivaiheen luokanopettajaopiskelijat ja vastavalmistuneet luokanopettajat arvioivat tietonsa ja taitonsa kiusaamisen ehkäisemisen ja kiusaamiseen puuttumisen suhteen. Alaongelmana 1.1. tutkittiin Turun yliopiston Rauman ja Turun kampuksella opiskelevien tai opiskelleiden vastaajien välisiä eroja kiusaamiseen puuttumisen ja kiusaamisen ehkäisyn suhteen. Opiskelupaikan ja sen miten vastaaja arvioi omat kykynsä kiusaamisen ehkäisyn suhteen löytyi tilastollisesti merkitsevä yhteys: Turussa opiskelleet arvioivat kiusaamisen ennaltaehkäisyä koskevat tietonsa ja taitonsa hieman Raumalla opiskelleita paremmiksi. Tämä voi viitata siihen että Turun yliopiston opetussuunnitelmaa on haastavaa toteuttaa täysin identtisenä kahdella eri kampuksella.

Alaongelmana 1.2. pyrittiin selvittämään maisterivaiheen opiskelijoiden ja jo valmistuneiden luokanopettajien käsitysten eroavaisuuksia kiusaamisen ehkäisemisen ja kiusaamiseen puuttumisen suhteen. Vastaukset viittasivat siihen, että maisterivaiheen opiskelijat antoivat hieman suuremman merkityksen opinnoilleen kiusaamistilanteiden ratkaisemisessa sekä ehkäisemisessä kuin vastavalmistuneet luokanopettajat. Vastavalmistuneet luokanopettajat kokivat yleisesti olevansa hieman kyvykkäämpiä kiusaamistilanteiden purkamisessa ja ehkäisemisessä verrattuna maisterivaiheen opiskelijoihin. Huomioitavaa kuitenkin on, etteivät tulokset olleet tilastollisesti merkitseviä, joten niitä voidaan pitää korkeintaan suuntaa antavina.

Tutkimuskysymyksessä 1.3. tarkasteltiin työkokemuksen yhteyttä vastaajien tietoihin ja taitoihin kiusaamiseen puuttumisen sekä kiusaamisen ehkäisyn suhteen. Edellisten kysymysten tapaan erot olivat pieniä ja suurilta osin tilastollisesti merkitsemättömiä. Tilastollisesti merkittävä tulos löytyi kuitenkin yli kuusi kuukautta luokanopettajana työskennelleiden ja pelkästään opetusharjoittelut suorittaneiden väliltä. Yli kuusi kuukautta opettajan työtä tehneiden arvio kyvyistään kiusaamistilanteisiin puuttumisessa ja kiusaamistilanteiden ehkäisyssä oli positiivisempi kuin niiden joiden työkokemus rajoittui opetusharjoitteluihin.

Aiempaa tutkimusta luokanopettajaopiskelijoiden ja vastavalmistuneiden opettajien tietotaidoista kiusaamisen ehkäisemisen sekä kiusaamistilanteiden selvittämisen suhteen on niukasti. Tämä tutkimus antaa pienen siivun lisätietoa siitä millaisina tuoreet opettajat sekä opettajaopiskelijat kokevat omat kykynsä, kun luokassa esiintyy kiusaamista tai sen syntyä pyritään ehkäisemään.

Tutkimuksessa ilmenneet tulokset auttavat ymmärtämään sitä miten luokanopettajien ja luokanopettajaksi opiskelevien omat käsitykset heidän tiedoistaan ja taidoistaan ovat yhteydessä siihen, miten he todellisuudessa pärjäävät työssään. Moni vastaaja koki, ettei ole

saanut opintojensa aikana riittävästi työkaluja kiusaamiseen liittyviin ongelmiin puuttumiseen työssään, mutta siitä huolimatta vastaajat kokivat pystyvänsä puuttumaan kiusaamiseen tehokkaasti. Tutkimuksen yhtenä ongelmana voitaneen pitää myös sitä, että tutkimus ei anna suoraa vastausta siihen, mistä tutkittavien kiusaamiseen liittyvät tiedot ja taidot ovat tarkalleen ottaen peräisin. Tutkittavalla voi toki olla henkilökohtainen käsitys siitä, mistä hänen tietonsa ja taitonsa ovat peräisin, mutta tutkittavan kyky arvioida omien tietojensa ja taitojensa alkuperää saattaa olla puutteellinen.

Yhdysvaltalainen tutkimus vuodelta 2009 selvitti millaisia näkemyksiä sekä käytänteitä yhdysvaltalaisilla opettajilla oli kiusaamisen vastaisissa toimissa. Tutkimuksessa 359 opettajaa oli kertonut käytänteistään kiusaamistilanteiden ratkaisemisessa. Suurin osa, lähes 90 prosenttia vastanneista, kertoi pääasiallisen ratkaisutapansa olevan sekä kiusaajan että kiusatun puhutteleminen. Yksi kolmasosa vastanneista oli varannut oppitunneilta aikaa erityisesti kiusaamiskeskusteluille. Vastaavasti kolmasosa vastanneista opettajista oli luonut luokkaan kiusaamisen vastaisia sääntöjä. Tutkimuksessa mukana olleet opettajat kokivat kiusaamisen ehkäisemisen sijasta tehokkaammiksi keinot, joita käytettiin jo kiusaamistilanteiden ilmettyä. Tutkimuksen mukaan tulokset antoivat viitteitä siitä, että opettajien koulutuksen aikaista ja työelämässä tapahtuvaa jatkuvaa koulutusta kiusaamisen torjunnan suhteen tulisi lisätä sekä tehostaa. (Dake, Funk, Price, Telljohann, 2009)

Edellä mainitun yhdysvaltalais tutkimuksen tapaan myös tämä tutkimus viittaa siihen, että suuri osa luokanopettajaopiskelijoista sekä vastavalmistuneista opettajista hyötyisi lisäkoulutuksesta jossa käsiteltäisiin kiusaamisen ehkäisyä sekä kiusaamistilanteiden selvittämistä. Tämän voisi toteuttaa esimerkiksi valtakunnallisena, systemaattisena, pitkäkestoisena ja tutkimuspohjaisena täydennyskoulutuksena. Täydennyskoulutus voitaisiin järjestää työssä oleville opettajille ja sen sisällöt tulisi päivittää olemaan aina ajankohtaisia esimerkiksi kiusaamisen eri muotojen käsittelemisen suhteen.

Moni koki kiusaamiseen puuttumisen vaikeana, mutta silti koettiin, että kiusaamistilanteet saatiin hoidettua ja haluttiin hoitaa. Kiusaamistilanteet muuttuivat vastaajien mielestä lähes poikkeuksetta parempaan suuntaan, kun he puuttuivat kiusaamiseen. Tämä saattaa viitata siihen, että elävässä työympäristössä työskentelevät opettajat todennäköisesti kokevat, että asiat harvoin menevät juuri kuten on suunniteltu. Asia voi aiheuttaa oman ammattitaidon ja osaamisen kyseenalaistamista, mutta tästä huolimatta näyttää kuitenkin siltä, että opettajilla on tietoja ja taitoja puuttua koulussa tapahtuvaan kiusaamiseen.

Voi olla, että yliopisto-opintojen sisältöjen teoreettisuus aiheuttaa sen, että niitä on äkkiseltään vaikea siirtää suoraan oikean elämän sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että luokanopettajan koulutuksen saaneet opettajat osaavat tunnistaa ja ennaltaehkäistä koulussa tapahtuvaa kiusaamista sekä puuttua tarpeen vaatiessa aktiivisiin kiusaamistilanteisiin. Kyselyyn vastanneet olivat myös yksimielisiä siitä, että kiusaamiseen puuttuminen on heidän velvollisuutensa opettajana. Tämä antaa viitteitä siitä, että koulutus tarjoaa hyvän arvopohjan ja selkeän käsityksen luokanopettajan työn vaatimista velvollisuuksista ja luokanopettajan vastuualueista.

Kysely- ja raportointityökalu-Webropolilla luotu tutkimuskysely toteutettiin niin, että yhtäkään 17:sta kysymyksestä ei epähuomiossa asetettu kyselyn asetuksista pakolliseksi vastata. Tämä mahdollisti sen, että 75:stä vastaajasta kaksi oli jättänyt vastaamatta yhteen kysymykseen. Tästä johtuen aineistoa käsiteltäessä jouduttiin turvautumaan keskiarvokorvaukseen, joka korvasi puuttuvan vastauksen kaikkien kyseisen kysymyksen vastausten keskiarvolla. Keskiarvokorvaus on yksinkertainen suorittaa, mutta se ei ole optimaalisin tapa käsitellä puuttuvia tietoja. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2020, 71) Tämä madaltaa aineiston luotettavuutta, koska ei voida tietää, olisivatko kyseiset vastaajat vastanneet kysymyksiin muiden vastaajien vastausten keskiarvon suuntaisesti.

Tutkimusaineisto on melko suppea etenkin Raumalla opiskelevien vastaajien osalta. Aineiston luotettavuutta ja aineiston vastaajaryhmien vertailukelpoisuutta madaltaa se, että aineisto on ylipäätään pieni suhteessa Turun ja Rauman opettajankoulutuslaitoksilla opiskelevien maisterivaiheen opiskelijoiden ja näistä opettajankoulutuslaitoksista viime vuosina valmistuneiden määrään. Esimerkiksi Rauman opettajankoulutuslaitoksella opiskeli vuonna 2016 yhteensä 855 opiskelijaa ja Turun opettajankoulutuslaitoksella 530 opiskelijaa. (Turun yliopisto 2016.) Aineiston vastaajat jaettiin ryhmiin ensimmäisen kolmen kysymyksen vastausten, eli opiskelupaikan, opintojen vaiheen ja työkokemuksen määrän perusteella. Erityisesti opiskelupaikan ja opintojen vaiheen suhteen jaetut ryhmät olivat keskenään todella eri kokoisia, esimerkiksi opiskelupaikan suhteen ryhmät jakoutuivat niin, että Turussa opiskelleita oli 58 ja Raumalla opiskelleita 17. Aineiston epäsymmetrisyys madaltaa aineiston luotettavuutta. Rauman aineisto on kuitenkin niin suppea, ettei symmetriaa voida hakea supistamalla Turun aineistoa samankokoiseksi, koska 17 opiskelijan tutkimisen ei voida ajatella antavan kokonaiskuvaa tilanteesta.

Aineistoa analysoitaessa kävi ilmi, että tutkimuskyselyn kysymykset 5 ja 9 olivat lähes identtiset, ja ne molemmat selvittivät samaa asiaa. Tästä huolimatta osa vastaajista oli antanut näihin kysymyksiin keskenään eri vastauksen. Tämä voi viitata esimerkiksi siihen, että vastaajat eivät ole lukeneet kysymyksiä kovin tarkkaan tai käyttäneet paljoa aikaa vastausten pohdintaan ennen kyselyn väittämiin vastaamista.

Alun perin tutkimuksessa oli tarkoitus selvittää opiskelijoiden ajatusten lisäksi myös yliopiston opettajien ajatuksia liittyen yliopisto-opintojen sisältöihin. Opiskelijoiden ja opettajien käsityksiä luokanopettajan koulutuksen sisällöistä oli tarkoitus verrata keskenään ja selvittää, miten opettajien ja opiskelijoiden käsitykset eroavat toisistaan. Yliopisto-opettajien vastauksien keräämisestä kuitenkin luovuttiin, koska tämän tutkimuksen tekemisen ajalle sijoittuvasta globaalista pandemiasta johtuen koko yliopisto siirtyi opettamaan lähes kaikki kurssit etäopetuksena. Päätökseen vaikutti etäopetukseen siirtymisen aiheuttama sekä opettajien että opiskelijoiden lisääntynyt työtaakka.

Yliopiston kursseista tarkasteltaviksi valikoituivat kurssit, jotka sekä Turussa että Raumalla vastasivat toisiaan. On kuitenkin huomioitava, että vaikka kurssikuvaukset olisivat identtiset, saattaa kurssien toteutuksissa kuitenkin olla paikkakuntakohtaisia eroja. Tällä voi olla yhteys siihen, miten paljon opintojen koetaan antaneen tietoja ja taitoja kiusaamisen ehkäisemiseen ja kiusaamiseen puuttumiseen. Tutkimuksessa tarkasteltavaksi valitut kurssit kattavat vain osan luokanopettajan koulutuksen aikana suoritettavista kursseista. Tästä johtuen ne eivät anna luotettavaa kokonaiskuvaa siitä, miten luokanopettajan koulutus kokonaisuudessaan käsittelee kiusaamiseen liittyviä tietoja ja taitoja. Edellä mainitut luokanopettajan koulutuksen pakolliset kurssit antavat kurssikuvaustensa perusteella työkaluja kiusaamisen tunnistamiseen ja ennaltaehkäisemiseen, mutta eivät välttämättä niinkään aktiiviseen kiusaamistilanteeseen puuttumiseen ja tilanteen purkamiseen tai jo olemassa olevan kiusaamisen vähentämiseen.

Tutkimuksen tuloksista hyötyvät sekä luokanopettajaopiskelijat että yliopistot. Tutkimus antaa yliopistoille käsityksen siitä, miten opintojen tarjoamat työkalut kiusaamiseen puuttumiseen ja kiusaamisen ehkäisyyn toimivat käytännössä luokanopettajan työssä. Tutkimus saattaa antaa viitteitä siitä, mihin suuntaan luokanopettajakoulutusta tulisi kehittää kiusaamisen ehkäisyn kannalta.

Lasten ja nuorten elämän digitaalistumisen myötä oppilaiden välinen vuorovaikutus on muuttunut niin, että vuorovaikutusta tapahtuu paljon digitaalisten välineiden ja sosiaalisen median kautta. Vaikka kiusaaminen on viime vuosina kouluissa tasaisesti vähentynyt (Laitinen,

Haanpää, Francke & Lahtinen 2020, 11), sosiaalisen median alustoilla kiusaamista tapahtuu oppilaiden vapaa-ajalla verrattain paljon. Tämä ilmenee MLL:n teettämän kyselyn perusteella, johon vastasi 1123 lasta ja nuorta, jotka ovat iältään 12–17-vuotiaita. Kyselyyn vastanneista nuorista jopa 21% koki tullessa kiusatuksi sosiaalisen median välityksellä. (Aalto, Helenius, Järvi & Saari 2021, 3–6) Jatkotutkimuksena olisikin hyödyllistä tutkia, miten luokanopettajat kokevat opintojensa antaneen tietoja ja taitoja tunnistaa ja puuttua kiusaamistilanteisiin, jotka tapahtuvat sosiaalisen median alustoilla. Aiemmin mainitun MLL:n kyselyn perusteella Koululla on tärkeä rooli nettikiusaamisen ehkäisemisessä. Ennaltaehkäisevän työn, kuten mediataitojen tukemisen merkitys korostuu. (Aalto, Helenius, Järvi & Saari 2021, 19.)

Lähteet

- Aalto, P. Helenius, J. Järvi, N. & Saari, S. (2021). *Nuoret ja Nettikiusaaminen*. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Haettu 24.2.2021 osoitteesta
<https://cdn.mll.fi/prod/2021/04/21124054/nuoret-ja-nettikiusaaminen-kyselyraportti-mll-2021.pdf>
- Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Nurmi, J-E., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2006). *Ihmisen psykologinen kehitys*. WSOY Oppimateriaalit Oy
- Bertram, D. (2008). *Likert Scales... are the meaning of life*. Haettu 8.5.2021 osoitteesta
<http://poincare.matf.bg.ac.rs/~kristina/topic-dane-likert.pdf>
- Bradshaw, C.P., O'Brennan, L.M. & Waasdorp, T.E. (2013). *A latent class approach to examining forms of peer victimization*. *Journal of Educational Psychology*, 105, 839–849.
- Bradshaw, C.P., Gulemetova, M., O'Brennan, L.M. & Waasdorp, T.E. (2013). Teachers' and Education Support Professionals' Perspectives on Bullying and Prevention: Findings From a National Education Association Study
- Dake, J.A. Funk, J.B. Price, J.H. & Telljohann S.K. (2009). *Teacher perceptions and practices regarding school bullying prevention*. *Journal of School Health*, 73, 347-55.
- Doyle S.T., Farrell, A.D., Goncy, E.A., Sullivan, T.N. & Sutherland, K.S. (2014). *Measuring Teacher Implementation in Delivery of a Bullying Prevention Program: the Impact of Instructional and Procedural Adherence and Competence on Student Responsiveness*. NCBI Literature Resources. Haettu 24.4.2021 osoitteesta
<https://link.springer.com/article/10.1007/s11121-014-0508-9>
- Elo, S. & Lamberg, K. (2018). *Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella*. Loppuraportti. Opetus ja kulttuuriministeriö. Helsinki. Haettu 20.04.2021 osoitteesta

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160694/okm16.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Espelage, D.L., Hymel, S., Swearer, S.M. & Vaillancourt, T. (2010). *What Can Be Done About School Bullying?: Linking Research to Educational Practice*. Educational Researcher 39: 38.

Francke, L., Haanpää, S., Lahtinen, M. & Laitinen, K. (2020). *Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa*. Opetushallitus. Haettu 24.4.2021 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kiusaamisen_vastainen_työ_kouluissa_ja_oppilaitoksissa.pdf

Galloway, D. & Roland, E. (2004). *Is the direct approach to reducing bullying always the best?* Teoksessa Pepler, D., Rigby K. & Smith, P.K. (2004). *Bullying in schools: how successful can interventions be?* (s. 37–47). Cambridge University Press.

Helsingin kaupunki (2021) *Kiusaamisen vastainen ohjelma* Helsinki haettu 07.06.2021 osoitteesta <https://www.hel.fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/kiusaamisen-vastainen-ohjelma/toimenpiteet>

Herkama, S. (2012). *Koulukiusaaminen: Loukkaavat vuorovaikutusprosessit oppilaiden vertaissuhteissa*. Jyväskylä University Printing House.

Huitsing, G., Lindenberg S., Sainio, M., Salmivalli, C. & Veenstra, R. (2014) *The role of teachers in bullying: The relation between antibullying attitudes, efficacy, and efforts to reduce bullying*. Journal of Educational Psychology.

Korkiakangas, M., Lyytinen, H. & Lyytinen, P. (1995). *Näkökulmia kehityspsykologiaan: Kehitys kontekstissaan*. WSOY.

Kauppila, R. (2005). *Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot: Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille*. PS-kustannus.

- KiVa koulu (2021). *Tutkimus ja vaikuttavuus*. Turun yliopisto. Haettu 8.5.2021 osoitteesta <https://www.kivakoulu.fi/tutkimus/>
- Kurki, R. & Munukka, J. (2019). *Ylistettyä Kiva koulu -ohjelmaa käytetään jopa vahingollisella tavalla: ”Jättää aikamoisia traumoja kiusatulle”* Yle. Haettu 24.4.2021 osoitteesta <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/09/ylistettya-kiva-koulu-ohjelmaa-kaytetaan-jopa-vahingollisella-tavalla-jattaa>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto (2021) *Mitä kiusaaminen on?* Haettu 10.6.2021 osoitteesta <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>
- Nummenmaa, L. (2009). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. 1. p., uud. laitos. Tammi.
- Nyman, R. (2018) *Opettajaopiskelijoiden taidot puuttua kiusaamiseen puutteellisia - ”Paljon puhutaan, mutta onko toimenpiteitä oikeasti tehty”*. Iltalehti. Haettu 08.08.2019 osoitteesta <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/8adf72e7-74e1-45c7-8a42-c7ffc34e2640>
- Olweus, D. (1994). *Bullying at school: Long-term outcomes for the victims and an effective school-based intervention program*. Teoksessa L. R. Huesmann (Toim.), Plenum series in social/clinical psychology. Aggressive behavior: Current perspectives (p. 97–130). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4757-9116-7_5
- Opetushallitus (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus. Haettu 24.4.2021 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.
- Pepler, D., Rigby, K. & Smith, P. K. (2004). *Looking back and looking forward: Implications for making interventions work effectively*. Teoksessa Pepler, D., Rigby K. & Smith, P.K. (2004). *Bullying in Schools: How successful can interventions be?* Cambridge University Press.

- Räsänen, S. (2012) *Opettajaopiskelijat: Kiusaaminen sivuutetaan koulutuksessa*. MTV-uutiset. Haettu 08.08.2019 osoitteesta <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/opettajaopiskelijat-kiusaaminen-sivuutetaan-koulutuksessa/2306248>
- Salmivalli, C. (2003). *Koulukiusaamiseen puuttuminen - Kohti tehokkaita toimintamalleja*. WS Bookwell Oy.
- Salmivalli, C. (2015) *Participant roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions?* The College of Education and Human Ecology, The Ohio State University. Haettu 7.6.2021 osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/271623426_Participant_Roles_in_Bullying_How_Can_Peer_Bystanders_Be_Utilized_in_Interventions
- Turun yliopisto (2014). *Turun yliopiston arkistoitu opetussuunnitelma 2014–2016*. Haettu 8.8.2019 osoitteesta <https://nettiopsu.utu.fi/opas/tutkintoOhjelma.htm?rid=22397&uiLang=fi&lang=fi&lvv=2014>
- Turun yliopisto (2018). *Turun yliopiston luokanopettajakoulutuksen opinto-opas*. Turku. Haettu 8.8.2019 osoitteesta <https://opas.peppi.utu.fi/fi/opettajankoulutuslaitos/okl-turku/14002/13441>
- Turun yliopisto (2020). *Opinto-opas 2020-2022*. Turku. Haettu 8.5.2021 osoitteesta <https://opas.peppi.utu.fi/fi/perustutkintokoulutus/kasvatustieteiden-tiedekunta/14002/13352?period=2020-2022>
- Turun yliopisto (2021). *Turun yliopiston perus- ja jatkotutkinto-opiskelijat laitoksittain 2016-2020*. Turku. Haettu 08.05.2021 osoitteesta <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiYmFjZDZjOGYtYWE1MC00YjEwLWE2MjgtMDhlYmNhYTUxOTVjIiwidCI6ImU3ODg5YmJkLTdjZDgtNGVlZS05ZDA3LTE4ZDA1ZjlmNDhjMSIsImMiOiJh9>

Liitteet

Liite 1. Tutkimuksessa käytetyn kyselylomakkeen kysymykset

Tutkimuskysymykset käännetty englannin kielestä Bradshawin ja kollegoiden kiusaamiseen liittyvästä tutkimuksesta, joka toteutettiin Yhdysvalloissa. (Bradshaw, C.P., ym. 2013, 294-295.)

1. Kummassa opettajankoulutuslaitoksessa opiskelet/opiskelit?
2. Oletko maisterivaiheen opiskelija vai valmistunut luokanopettaja?
3. Työkokemuksesi määrä luokanopettajana?
4. Yliopisto-opintojeni ansiosta minulla on tietoja, jotka auttavat minua puuttumaan tehokkaasti koulukiusaamistilanteisiin.
5. Yliopisto-opintojeni aikana opin valmiita toimintamalleja kiusaamistilanteiden ratkaisemiseksi. Toimintamalleilla tarkoitetaan opittujen tietojen ja taitojen soveltamista käytännössä.
6. Yliopisto-opintojeni aikana opin käytännön taitoja, jotka auttavat minua puuttumaan tehokkaasti koulukiusaamistilanteisiin.
7. Yliopisto-opintojeni aikana opin tehokkaita strategioita kiusaamistilanteiden ratkaisemiseksi. Strategialla tarkoitetaan suunnitelmaa, jolla pyritään saavuttamaan kiusaamistilanteen ratkaisu.
8. Yliopisto-opintojeni tarjoamat kiusaamisen ehkäisemiseen ja kiusaamiseen puuttumiseen tarkoitetut ratkaisumallit ovat selkeitä ja helposti käytettävissä.
9. Yliopisto-opintojeni aika opin valmiita toimintamalleja kiusaamistilanteiden ratkaisemiseksi.
10. Yliopistossa oppimani toimintamallit vastaavat tehokkaasti työssäni ilmeneviin koulukiusaamistilanteisiin.
11. Yliopisto-opintojeni ansiosta osaan rakentaa ja ylläpitää positiivista luokkahenkeä.

12. Yliopisto-opintojeni aikana olen oppinut tunnistamaan, miten erilaiset kiusaamisen muodot ilmenevät koulussa.
13. Aina kun näen kiusaamistilanteen, työhöni kuuluu siihen puuttuminen.
14. Kun yritän puuttua kiusaamistilanteeseen tilanne useimmiten muuttuu
15. Minusta tuntuu, että hyötyisin lisäkoulutuksesta, jossa harjoiteltaisiin miten puuttua koulukiusaamistilanteisiin.
16. Koulussa, jossa työskentelen opettajana, minut on perehdytetty käyttämään kiusaamisen vastaisia toimintamalleja sekä toimimaan koulun turvallisuussäädösten mukaisesti.
17. Koulussa, jossa olen eniten työskennellyt opettajana, käytetään kiusaamisen ehkäisemiseen ja kiusaamiseen puuttumiseen tarkoitettuja ratkaisumalleja, jotka ovat selkeitä ja helposti käytettävissä. Opettajan työksi luetaan sijaisuudet, harjoittelut ja vakituiset työsuhteet.